

Szegedi Tudományegyetem
Bölcsészet- és Társadalomtudományi Kar
Szeged

Nobunaga, aki „bolondból démonkirállyá lényegült” Japán struktúraváltás és a politikatörténet kölcsönhatásai a 16. században

Készítette: Pál Dávid

NEPTUN-kód: GRS1F1

Szak, évfolyam: Történelem alapszak (BA), latin minor; második évfolyam

Történész Diákkör

Témavezető: Dr. Túróczi Tamás

2024

SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEM
BÖLCSESZET- ÉS TÁRSADALOMTUDOMÁNYI KAR
TÖRTÉNELEM ALAPSZAK LATIN MINOR
NAPPALI TAGOZAT

**NOBUNAGA, AKI „BOLONDBÓL DÉMONKIRÁLLYÁ
LÉNYEGÜLT”**
**JAPÁN STRUKTÚRAVÁLTÁS ÉS A POLITIKATÖRTÉNET
KÖLCSÖNHATÁSAI A 16. SZÁZADBAN**

Témavezető:
Dr. Túróczi Tamás
PhD történész

Készítette:
Pál Dávid
történész hallgató

SZEGED
2024

Tartalom

<i>Bevezetés</i>	1
Témamegjelölés, célkitűzés.....	1
Alapfilozófia	2
A Japán történelem alapvetései	2
<i>Az Asikaga-struktúra</i>	4
Történeti áttekintés 1333–1477	4
Az Asikaga hatalom	6
A <i>sugók</i> , a sógun támaszai.....	7
<i>A Szengoku-struktúra</i>	8
Áttekintés	8
Szengoku Daimjó	9
Hadászat	10
<i>Egy Szengoku daimjó felemelkedése Ovariból</i>	12
Az Oda-klán és Nobuhide	12
Oda Nobunaga főbb harcai Ovariban	13
Mino területének bekebelezése.....	15
<i>Tenka Fubu, Oda expanzió és egy új keretrendszer csírája</i>	16
Nobunaga harcai Közép-Japán birtoklásáért, áttekintés 1568–1582.....	16
Nobunaga és a sógun 1568–1573	20
Nobunaga, gazdasági, provinciális intézkedései és vazallusi politikája	22
Nobunaga és a <i>tennó</i> viszonya	23
Nobunaga és a buddhizmus.....	24
<i>Összegzés</i>	26
<i>Bibliográfia</i>	28

Bevezetés

Témamegjelölés, célkitűzés

A dolgozat a japán történelemmel foglalkozik a 14–16. században. Ezen belül kiemelt figyelmet fordítva az Ónin-háború óta széttagolt japán államot első alkalommal újra egyesítő hadvezérre, Oda Nobunaga tevékenységére. Az alaptézisem, hogy Japán történelme felosztható teljes értékű és átmeneti keretrendszerekre, amik a saját fogalmi és időbeli kereteikkel meghatározhatók. A vizsgálat tárgya, hogy a „pillanat” – egy kevesebb, mint ötven évet felölelő rendszer –, hogyan viszonyul egy teljes értékű szisztémához, milyen kölcsönhatásban állnak egymással. A struktúra kifejezés egy összetett fogalom, amely szerint egy olyan, legalább száz évet felölelő gazdasági, hadászati és államtani komponensek összességéről beszélhetünk, amelyek az időszakot egy meghatározott keretrendszerbe foglalják.

A japán történelem korszakain belül ezt én úgy határoztam meg, az általam látott szakirodalmi adatbázis alapján, hogy az Asikaga-klán által kialakított hegemon uralom egy jól körül határolható Asikaga-struktúrát alkotott 1333–1467 között. Az 1467–1477 közt lezajlott Ónin-háborúnak korszakválasztó jelentősége van, így kialakult általa egy Szengoku-struktúra, amely 1568-ig figyelhető meg. Ezután Oda Nobunaga Kiotóba vonulása több szempontból teremtett új helyzetet, mivel ez tekinthető az első államegyesítő megmozdulásnak, ami a hagyományos, japán értelmezésbe vett államot (Tenkát) lefedte, míg 1582-től „örököse” Tojotomi Hidejosi minden aspektusból más rendszert fektetett le. A Tokugava Iejaszu által 1603-ban megalapított struktúra és a Hidejosi-rendszer a szakirodalmak alapján sokkal közelebb áll egymáshoz, míg Oda Nobunaga uralmának időszakát a Szengoku-korszak lezárásaként szokás emlegetni.¹ Ezen okból kifolyólag külön beszélek *Tenka fubu*-struktúráról, mint átmeneti rendszerről 1568–1582 között és lehetségesnek tartom a diskurzust egy különálló Tojotomi-struktúráról 1582–1600 közt, vagy azt a Tokugava-szisztémával együtt tárgyalni. Dolgozatomban a Szengoku- és Azucsi-struktúra kapott helyet, illetve azoknak kontextusául szolgáló Asikaga-keretrendszer.

¹WAKITA 1975, 300.

Alapfilozófia

A modern történelemszemléletben már nem helyénvaló az európai történelemre szabott fogalmakat és időkereteket exportálni minden más civilizációra, ahogy tette azt korábban a szaktudomány, az európai történelemre szabott keretek már a földrajzi értelemben vett Európa határain belül sem állják meg a helyüket több esetben, következésképpen az ettől teljesen eltérő Japán történelemben sem lehet effektív a használatuk. Hozzá kell tennem, hogy minden európai történelmi fogalomnak és időszaknak létezik a megfelelő tükörfordítása, de ezek mellett már régóta kialakult egy saját fogalomtár is, amelyet maguk a japán szakemberek használnak saját történelmükre.²

A japán történetírásban használatosak a korszak hatalmi központjai alapján elnevezett időszakok, mint Nara, Heian, Kamakura, Muromacsi, Azucsi–Momojama és Edo. Ezeken belül lehet a keresztény időszámításnak megfelelően hivatkozni vagy a japán éra-rendszert használni.³ Ez utóbbi az egyes korszakokat érákra bontja egy császári meghatározás szerint⁴, ami történhet egy vagy több alkalommal az uralkodása során, így mind egyedi névvel rendelkeznek és azon belül számítnak az évek. Tanulmányomban főleg a keresztény időszámítást fogom alkalmazni, mivel az mindenki számára közérthető, ugyanakkor néhány helyen a japán időszámításnak megfelelő éra-jelölést is felhasználtam.

A Japán történelem alapvetései

A japán történelem szempontjából az egyik legfontosabb alaptétel, miszerint létezik egy korszakokon átívelő tényező, amely összeköti azokat, ez pedig nem más, mint a császár (*tennó*)⁵ személye, aki *de iure* a japán állam mindenkori feje, a hatalmi legitimáció legfőbb forrása. A japánok a korai időkben nemzetségekben (*udzsi*)⁶ éltek, ami leginkább az ősi skót klán-rendszerrel hasonlatos. Az *Udzsik* közül a történeti hagyomány szerint Kr.e. 660-ban kiemelkedett a Jamato-dinasztia, amelyből a mai napig kikerül a császár.⁷ A császár transzcendentális hatalommal rendelkezett, amely ember feletti mivolta a második világháború

²Lásd: mellékletek, 28–30.

³*Nengó*, a japán éarendszer megnevezése; A Kr.u. 7. század végén kezdték alkalmazni.

⁴Az egyes korszakok névadója minden esetben a mindenkori japán császár volt.

⁵A japán császár megnevezése kínai mintára; Jelentése az „Ég fia”, a „Mennyei Uralkodója”. A történeti hagyomány szerint a Kr.e. 7. századból származó hivatal, de a kutatók inkább a Kr.u. 5–6. századra teszik a császári hivatal létrejöttét.

⁶Jelentése: „nemes a nemzetség”; a japán klánok megnevezése. Már a korai idők óta jelen lévő családok, akik eleinte vérségi, később történeti alapon kötődtek egymáshoz, élükön egy-egy vezetővel, az *Udzsi no Kami*-val.

⁷CULEDDU 2013, 62., Lásd: Rodrigo de Vivero y Velasco leírását, *THEY CAME TO JAPAN* 1965, 76–77.

végéig megmaradt. Ez egyrészt az ősi hitvilágból következett, másrészt a kínai mintára szerveződő japán államban szintén központi szerep jutott, az immár *tennó* néven nevezett császárnak. Az „isteni” származás az uralkodót, mint az „Ég fiát”⁸, minden ember fölé helyezte.

Kezdetben az *Udzsik* alkották a nemesek tanácsát⁹, ami testületté formálódva együtt kormányzott a császárral. Japán területeit közösen tartományokba szervezték a 7–8. század folyamán, amit a nyugati források Japán hatvanhat királyságaként említenek a 16. században.¹⁰ A provinciákban az államrend ellenében, az *udzsik* és a buddhista intézmények elkezdték családi úton örökíteni a címeket, a birtokjogokat, így jött létre a *sóen*-rendszer¹¹. A klánok két fő rétegre oszthatók, a *kugéra* és *bukéra*.¹² A *bukék* helyi kapcsolati hálójában a közvetlen vazallusok (*keninek*) játszottak meghatározó szerepet. Alattuk helyezkedtek el a kísérő szolgák (*rótók*) és az alávetettek (*sodzsuk*), így alakult ki a helyi klientúra.¹³ Bizonyos *kuge* családok, mint a Fudzsivara elkezdtek a főtanácsadó (*kampaku*) és a legfőbb személynök (*daidszó-daidzsín*) tisztségeket monopolizálni, valamint fortélyos házassági politikát alkalmazni, ami által egyre nagyobb befolyást szereztek a császár felett. A császár és a Fudzsivara család, valamint egyéb *kuge* klánok harcai anarchisztikus állapotokat idéztek elő, így a harcos *buké*kra egyre nagyobb szüksége volt minden szembenálló félnek.

A 10–12. században két nevezetes *buke* család emelkedett ki a többi közül: a Taira és a Minamoto. Elsőként a kimerült nemesség és a császár helyzetét a Tairák használták ki, viszont a Genpei-háború (1180–1185) elhozta a Minamotók számára a győzelmet és az első sógunátus¹⁴

⁸Az „Ég fia” egy kínai eredetű természetfeletti legitimációs hagyomány. Délkelet-Ázsiát kétezer éven keresztül a „Kína-központú világrend” uralta, egészen a 19. század közepéig. (TÚRÓCZI 2016, 507.) Mivel a környező népek Kínát a hatalom és a kultúra forrásának, a világ közepének tartották, így rá akartak hasonlítani. Ez okból fedezhető fel a nomád birodalmak kánjainál, vagy a japánok esetében.

⁹Kínai mintára Japánban a 7–8. század között jött létre az állami jogrend (*ricurjó*), ami egy politikai államberendezkedést hozott létre. Ennek legfőbb szerve a *Daidzsó-kan* (Az állam tanácsa) és a hozzá tartozó hét minisztérium volt.

¹⁰Lásd: Luís Fróis leírását, THEY CAME TO JAPAN 1965, 3–4.

¹¹*Sóen*-rendszer japán állami tulajdonát magánföld elosztási-birtoklási rendszerbe szervezte át; A császár tulajdonjogot biztosított egy földterület fölött a nemesek, és a vallási intézmények számára, akik ezt a jogot tovább adták több résztvevőnek és csak a birtok bevételeire tartottak igényt. 13. századtól a földműveseknek a művelt föld fölött birtoklási jogot adtak bérletdíjért cserébe, egy részüknek viszont, a *mjósuk*nak örökös jogot, mivel őket használták a többiek felügyelésére. Emellett a helyi harcosok, a *kokudzsínok* szintén jogokat kaptak a birtokostól, hogy biztosítsák a terület működését. Így egy földterület fölött egyszerre többen élveztek tulajdonjogot. NAGAHARA–KOZO 1981, 32–35.

¹²A *kuge* lett a hivatalnoki nemesség, akik császári udvarban és kormányzatban töltötték be tisztségeket, míg a *buke* lett a provinciákban tevékenykedő katonai arisztokrácia, akik a 8. században kezdték kapcsolataik kiépítését. Ők ugyan a 16–17. századig nem számítottak nemesnek általánosságban, de vezetőik vérvonala az volt több esetben. Ez utóbbiakból lettek később a *busik*, vagy hétköznapi néven samurájok, akik az adminisztratív és katonai hatalom mellett a *kugék* politikai hatalmát igyekeztek megszerezni a 12. századtól.

¹³CULEDDU 2013, 62–63.

¹⁴Sógunátus, japánul: *bakufu*; A japán katonai nemesség, azaz a *bukék* vezetője által fenntartott, a császár által legitimált egyeduralkodói berendezkedés, amely saját központtal és saját központi- és provinciális igazgatással rendelkezett, *diarchikus* hatalommegosztást fenntartva a császári kormányzattal.

megalapításának jogát a japán történelemben. 1192-ben a győztes Minamoto Joritomót a császár *sógunnak*¹⁵ nevezte ki. Kamakura lett a sógunátus igazgatásának központja Kantó¹⁶ régióban. Az újfajta kormányzat a provinciákban saját birtok intézőkkel (*dzsitók*) és tartományi kormányzókkal (*sugo*) rendelkezett. Ezek Joritomo saját klientúrájából kerültek ki, tehát személyes és közvetlen vazallusai voltak. Államhivatalt is vállaltak, amivel egy közhatalomnak rendelték magukat alá, amit Minamoto Joritomo személye képviselt, így egy országos méretű, erős kötődést alakítottak ki urukkal.¹⁷ A Taira családból származó Hódzsó-klán megszerezte a *sikken*¹⁸ tisztséget a *bakufu* működése alatt, így *de facto* a hatalmat is gyakoroltak. Az Okira száműzött császár, Go-Daigo támogatói élén 1333-ban visszatért és Asikaga Takaudzsi¹⁹ tábornokkal szövetkezve a Hódzsók ellen, és Kamakura elestével véget ért a Minamoto-*bakufu*.²⁰

Az Asikaga-struktúra

Történeti áttekintés 1333–1477

A Go-Daigo császár és a támogatóit összefogó Nitta Josiszada elkezdtek visszaállítani a császári kormányzás primátusát. Ez a restaurációs időszak 1333–1336 között zajlott le.²¹ 1335-ben már érzékelhető problémákba ütköztek, kezdve Hódzsó Tokijuki, az utolsó sógunátusi régens fiának a lázadásával Kamakurában, amit Takaudzsi vert le. Asikaga Takaudzsi és testvére Tadajosi, mivel császári engedély nélkül cselekedtek a kormányzat haragját vonták magukra, de az ellenük küldött császári erőket sikeresen legyőzték. 1336. február 23-án seregük elérte Kiotót, ezért Go-Daigo Enrjaku-dzsiba menekült, viszont erői sikeresen elűzték az Asikagákat, akiknek Kjúsú szigetére kellett visszavonulniuk.²² Az Asikagák nem egyszerűen a császár ellen harcoltak, ugyanis ők a visszavonult Kógon császár támogatását élvezték. Takaudzsi 1336-ban keltezett levelében, amiben hadba vonulásra szólította fel egyik szövetségesét Nitta Josiszada és támogatói ellen, kimondottan a visszavonult császár

¹⁵*Szeii Taisógun*, jelentése a „barbárhódító nagy generális”. A cím a szigetország katonai vezetőjének titulusa, ami a *de facto* hatalom birtokosát foglalta magában Japán felett a császár kinevezésével. Még bizonyos esetekben, mint a nyugati források a *kubó* megnevezést is használták rá.

¹⁶Japán régióinak elnevezéséhez lásd: Mellékletek, 33.

¹⁷CULEDDU 2013, 64–65.

¹⁸*Sikken*; A *bakufu* régensi címe, a kormányzat vezető méltósága.

¹⁹Az Asikaga család a Minamoto klánból származik, fontos hadvezéri pozíciót töltöttek be a Kamakura *bakufu* alatt. Eredeti magterületük a Simocuke provinciában lévő *Asikaga no só* volt. HALL 2008, 177.

²⁰SANSOM 1963, 6–9.

²¹*Kenmu no Sinszei*; Jelentése *Kenmu*-restauráció. A császári és az udvari nemesség hatalmának visszaállítási kísérlete, ezzel a Heian-időkre való visszatérés lehetősége. SANSOM 1963, 22–23.

²²SANSOM 1963, 38–45.

rendeletére²³ hivatkozott, ami állítása szerint felhatalmazást ad neki a harcra.²⁴ 1336 júliusában visszatértek az Asikagák. Szeptember 20-án kiegyeztek a Go-Daigoval, így trónra emelkedett Kógon fia Kómjó *tennó* és kezdetét vette a *nanboku* időszak.²⁵

1336-ban Takaudzsi kiadta a *Kemmu Sikimoku*-t²⁶, ami a kormányzat alaptörvényeit tartalmazta, számos dolgot átemelve a korábbi hatalom törvényeiből. 1338-ban Kitabatake Akiie legyőzésével kiérdemelte a *tennó*tól a sóguni kinevezést, így létrejött a japán történelem második²⁷ sógunátusa.²⁸ 1368-ban Josimicu lett a kormányzat harmadik sógunja, aki elérte a két tábor kiegyezését (1392). 1381-ben Goenjú *tennó* által *kugjó* lett²⁹, így bekerült a hagyományos udvari hierarchiába is. A déli udvar felett aratott győzelme után nem sokkal a császár 1394-ben kinevezése által Josimicu *daidzsó-daidzsín* lett, ezzel mindkét nemesi csoportosulás elérhető legmagasabb méltósága összpontosult a kezében, ami által az Asikaga *bakufu* hatalma csúcspontjához ért.³⁰

Az 1460-as évek fordulatot hoztak az Asikagák hegemonnak látszó helyzetében. Ekkor Josimasza volt a sógun, azonban nem rendelkezett örökösrel, így vallási hivatásban lévő testvérét, Josimit kérte fel, aki a Hoszokava család támogatását élvezte. Egy évvel később viszont a sógun felesége Hino Tomiko életet adott gyereküknek, Josihisának. Ezzel Josimi pozíciója megkérdőjeleződött, s ez az ellentét ürügyet szolgáltatott a hatalomban lévő családok számára a vérontásra.³¹

Jamana Szózen az Óucsi-klánnal az újszülött mellett állt ki, míg Hoszokava Kacumoto Josimi igényét támogatta. A Hatakejama és a Siba család mindkét oldalon harcba szállt. Több tízezer fős seregek gyülekeztek mindkét tábornál, majd a konfliktus fegyveres összecsapássá szélesedett 1467-ben. Ez az Ónin-háború néven vált ismertté, amely tíz éven át tartott. A harcok kezdetben Kiotóban zajlottak, majd provinciális színterekre is szétterjedtek.³² Több szempontból tekinthető cezúrának. Az Asikagák elvesztették a kontrollt vazallusaik felett, azok

²³Inzen. A visszavonult császár rendelete.

²⁴CONLAN 2022, 144.

²⁵*Nanboku* időszak; 1336–1392-ig tartó időszak, ami alatt két császári udvar harca folyt. Az északi udvar Kiotó központtal, Asikaga támogatással és Kógon császár vérvonalával, míg a déli udvar Josino központtal, Nitta és Kitabatake támogatással és Go-Daigo vérvonalával.

²⁶Az Asikaga-család által irányított *bakufu* alaptörvénye, amely eredetileg 17 törvénycikkelyt tartalmaz, viszont több száz kiegészítő törvény van benne, az úgynevezett *cuikahók*.

²⁷Az Asikaga Sógunátus, illetve mivel 1378-tól Kiotó Muromacsi kerületében volt a kormányzat, így Muromacsi *bakufu*. A hagyományos datálása 1336-tól 1573-ig tart, viszont hivatalosan csak 1338-tól kapott jogot Takaudzsi az alapításhoz.

²⁸SANSOM 1963, 63–64., HALL 2008, 191–192.

²⁹*Kugjó*; Az udvari nemesség felső rétege, akik a *Daidzsó-kan* fő tisztségeit betöltik és betölthetik.

³⁰HALL 2008, 191–193.

³¹SANSOM 1963, 217–220.

³²A Kiotó városában elfoglalt pozícióik alapján nevezik meg a két ligát. Ennél fogva a Nyugati Tábor a Jamana-Óucsi szövetség, míg a Keleti Tábor a Hoszokava klán és szövetségeseik.

följük nőttek, és ettől kezdve a sógun nem volt egyéb, mint báb a Hoszokava, majd később a Mijosi család kezében, mert a permanens háborúk kiszolgáltatott helyzetbe hozták őket.³³

Az Asikaga hatalom

A felvázolt események alapján jól érzékelhető, hogy az Asikaga hatalmat több alkalommal fegyveres úton vívták ki, így állandó veszélyben volt a fennmaradása. A provinciális és a központi adminisztrációba egyértelműen ők is a korábbi modellt alkalmazták, amely szerint a vérségi vagy hűségi alapon legközelebb álló családokat jelölték ki a pozíciókra. Ebben az esetben lehet használni a Tokugava-időszakban használt terminusokat, mint *tozama* és *fudai* család.³⁴

Egyik fő újításuk abban rejlett, hogy a *sugók* jelentős részét Kiotóba kötelezték, hogy ott éljenek egy állandó rezidencián, így a sógunnak közvetlen befolyása volt rájuk.³⁵ Egy új tisztséget hoztak létre, a *kanrei*³⁶ méltóságot. Ezt három nagy család 1368-tól gyakorolta megosztva úgy, hogy megállapodtak abban, hogy adott időben ki töltse be. A Hoszokava, Siba és Hatakejama család ily módon történő hatalomgyakorlását nevezik a *Szan-Kan* korszaknak.³⁷ Nemcsak *sugók* uralkodtak a provinciákban, hanem voltak regionális tisztségek is. Ilyen az ország öt magprovinciáját³⁸ uraló, *kiotó kanrei*, de emellett létezett még *kantó kubó*, *ósú tendai* és *kjúsú tendai* is.

Asikaga Josimicu hatalmát jól jelzi, hogy alatta nagy számban töltötték be a fontos tisztségeket a szempontjából megbízható családok, akik támogatták harcában, így olyan eredményeket tudott véghez vinni, amik elődei számára elérhetetlenek voltak.³⁹ A frissen alakult kínai Ming-dinasztiával el tudta magát ismertetni, mint japán királya, azaz *de facto* uralkodó, kiszorítva ezzel a császárt a külpolitikából. Ennek köszönhetően a kínai-japán hivatalos kereskedelem 1405-től újra működött.⁴⁰

³³SANSOM 1963, 221–232.

³⁴*Tozama*; jelentése kívülről jött, kívülálló. Azon családok jelölésére használatos itt, akik az Asikagákkal ellenségesek voltak vagy vérségi, illetve vazallusi szinten nem kötődtek hozzájuk, ennél fogva nem kaptak magas pozíciókat. A *fudai* pedig ennek az ellenkezőjét takarja: az örökös vazallitás vagy a Minamoto genealógia által a vérség alapján Asikagákhoz köthető kedvezményezett klánokat, akik a sógunátus vezető tisztségeit kapták. HALL 1970, 200–201.

³⁵CULEDDU 2013, 66–67.

³⁶A sógun helyettesét jelentő méltóság, rangban közvetlen alatta helyezkedett el. Közvetlen kapcsolatot gyakorolt a *sugo-joriai*-al, ami a *sugók* tanácsa, ezáltal a *sugókkal*. Továbbá, a rendszer egyik fő pillére a Szamurájellenőrző Hivatal (*szamurai-dokoro*) szintén az ellenőrzése alá került.

³⁷SANSOM 1963, 144–145.

³⁸*Gokinai*; Kinai régió öt magprovinciája, ezek: Izumi, Seccu, Kavacsi, Jamato és Jamasiro

³⁹Lásd *sugókkal* kapcsolatos térképek: Mellékletek, 34.

⁴⁰WAKITA 1982, 348–349., SANSOM 1963, 141–144. 894-ben a két állam megszakította kapcsolatait. TÚRÓCZI 2016, 507.

A sugók, a sógun támaszai

A *sugó*knak Kamakura-*bakufu* alatt hagyományosan „három kötelezettségük” (*daibon szankadzso*) volt: a sóguni kíséret toborzása, az adók szedése, illetve a rend fenntartása, tehát gyilkosok, lázadók elfogása és elítélése, amiért cserébe birtokokat kaptak.⁴¹ Megbízatusuk az Asikaga-sógunátus alatt egy évre szólt, de a háborús állapotok miatt jogosítványaik fokozatosan a császári igazgatás fölé nőttek, és mindezek betetőzéseként a sógunátus törvényeit is képesek voltak figyelmen kívül hagyni. Kiváló példa erre az 1338-ban keletkezett második-, és 1343-ban keletkezett kilencedik *cuikahó*.⁴² Mindkettő felhívja a figyelmet arra, hogy a *sugók* kisajátítják más *sóen* birtokosok földjeit, amik egy részét arra használják, hogy más alattuk lévő szamurájhivatalokat⁴³ függőségi viszonyba tereljenek.

A sógun, a törvények alapján úgy tűnhet, hogy nem igazán támogatja a *sugók* gazdasági és végrehajtási hatalmának növekedését a provinciákban, amivel saját klientúrát építenek ki. Másfelől viszont léteztek olyan törvények, mint a 19. *cuikahó* 1346-ban, illetve a 56. 1352-ben.⁴⁴ Az előbb említett az bíraskodási hatalmukat növeli, míg utóbb említett *hanzei* „féladó” begyűjtésével kapcsolatban ad számukra engedményeket, de már mindjárt ebben az évben új törvény született, amiben ezzel kapcsolatos visszaélésekről van szó.⁴⁵ Sőt 1372-ben a 112-es kiegészítő törvénycikkely a *tanszen*⁴⁶ beszédésére is engedélyt ad a *sugó*knak és intézőiknek.⁴⁷ Ezen a ponton felmerülnek kérdések. Itt a források alapján felmerült bennem, hogy egyrészt, ha ellenzi a térnyerésüket, miért voltak a befolyásuk növekedését támogató cikkelyek? Másrészt a sógunnak mi állhatott az érdekében?

A panaszokban az említett területek, amik károsultak, azok templomokhoz, szentélyekhez, és az eredeti nemesi *sóen* tulajdonosokhoz köthetők, míg a *sugók* a sógunhoz vérségi és közvetett alárendeltségben kapcsolódnak, továbbá a szamurájok gazdasági erejének gyarapodása szintén pozitív a számára, mivel így az ő szövetségesei erősödnek. Lehetségesnek tartom, hogy a sógun teljes mértékben pártolta a tendenciát, mivel ekkor az egyik császári udvar

⁴¹KEMMU SHIKIMOKU 1981, 19., IMATANI 2008, 240–241., HALL 2008, 197–198.

⁴²KEMMU SHIKIMOKU 1981, 26–29., 31–32.

⁴³A birtokok katonai intézői (*dzsitó*), katonai földbirtokosok (*kokudzsin*), szétszórt birtokállománnyal rendelkező szamurájurak (*kokudzsin-rjósu*), földbirtokos szamurájok vazallusai és az Asikaga-család vazallusai (*gokenin*), *sugo* személyes intéző (*sugo-si*), faluközösségek vezetői (*dzsizamurai*)

⁴⁴KEMMU SHIKIMOKU 1981, 35–36., 48–49., IMATANI 2008, 241–242., NAGAHARA 2008, 273–274.

⁴⁵KEMMU SHIKIMOKU 1981, 49–50.

⁴⁶Egy pénzben fizetett adófajta, amit időszakosan szedtek, általában fontos eseményhez kötve, mint trónra lépés, palota építés, hivatalba iktatás.

⁴⁷KEMMU SHIKIMOKU 1981, 70–71.

ellen harcol, viszont hivatalosan nem támogathatja ezt, ezért létrejöttek az ellenző törvények is. Utóbbiakat lehet, hogy saját császára és a nemesség látszólagos megnyugtására hozta létre.

A *sugók* a 15. századra erős regionális hatalmat építettek ki, mert visszaéltek a törvényes felhatalmazásokkal, így a szamurájokat a *sóen* birtokok területeinek elkobzásával, adószedési jogokkal és a háborúból szerzett ellenséges földek átadásával személyes függésükbe csábították.⁴⁸ Ezek a területek és adószedési jogok egy birtoktípushoz, a *csigjó*hoz kapcsolódtak, amit a *sugo* a szamuráj hűségéért, illetve katonai szolgálat fejében adott. Így lettek *daimjó*k a *sugók*, azaz „nagyurak”, akik egy adott terület fölött félautonóm ellenőrzést gyakoroltak. Ezt a rendszert, ami a *sugo* vazallusi függésviszonyán, a végrehajtási és tulajdon kisajátítási hatalmán alapul, amit a *bakufu* legitimál akár tudatosan, akár cselekvésképtelenségével, nevez a szakirodalom a „*sugo* dominálta rendszer”-nek (*sugorjógokuszei*).⁴⁹

A Szengoku-struktúra

Áttekintés

A Szengoku-időszak egy polgárháborúkkal tarkított vészterhes kor volt. Általában „a háborúba süllyedt ország” vagy „a hadakozó hadurak” kifejezésekkel szokták fordítani. Az Ónin-háborúval kezdődött, ami egy országos szintű bizonytalanságot idézett elő mértéktelen pusztításával. Ezt az időszakot a következő japán fogalommal szokták jellemezni a szakirodalmak: „*gekokudzso*”, ami annyit tesz, hogy „az alacsonyan lévők megbuktatják a magasan lévőket” vagy „az alacsonyan lévő uralja a magasan lévő”.⁵⁰ Ez a terminus festi le legjobban, hogy a korábbi hierarchia alsóbb rétegei hirtelen megragadták a lehetőséget és vezetőkké váltak.

Mivel a *sugók* távol háborúztak birtokaiktól, így a feladatokkal megbízott szamurájok visszaéltek felhatalmazásaikkal és magukhoz ragadták a hatalmat. A háború és térvész miatt a *sugók* száma drasztikus mértékben a korábbi érték felénél kevesebbre csökkent. A tartományokban a fokozatosan a *sugo* helyettesi hivatal (sugodai) birtokló klánok, mint az Oda-klán, a *kokudzsin rjósu* családok, mint a Móri-klán, a *rónin*ok, mint a Hódzsó- és Szaitó-

⁴⁸Voltak olyan esetek, amikor a helyi *kokudzsin*ok ellenálltak a *sugó*knak, elvégre azok az ő birtokaik fölött nem gyakorolhattak hatalmat. Összefogtak a *dzsizamuráj*okkal is, így *ikki*-ket hoztak létre, ez volt a protestálás egyik formája a 13. századtól szövetségbe szerveződve. Ilyen eset volt 1404-ben Aki provinciában, ahol győzelmet is arattak. IMATANI 2008, 254–255., NAGAHARA 2008, 279–280.

⁴⁹NAGAHARA 2008, 279–280.

⁵⁰KEMMU SHIKIMOKU 1981, 6., LAMERS 2000, 16–18.

klán, a *bugjók*⁵¹, a *dzsitók* és egyéb szamurájrétegek, valamint harcolni képes földművesek és alacsony rangú szamurájok *ikki*-jei vették át az uralmat, amelyek tényleges katonai kontrollt gyakoroltak egy tartományrész, vagy a tartomány egésze felett.⁵² 1500-ra a prominens klánok stabilizálták magukat.⁵³

A császár az Asikagák győzelmével 1392-ben passzív szereplőjévé vált a politikai történéseknek, szakrális jogait tartotta meg csupán, esetleg közvetítő szerepet töltött be később a klánok között. A sógun korábban aktív tényezője, alakítója volt az eseményeknek, azonban az Ónin-háború és következményei őt is a történések elszenvedőjévé tették. A központi területek egy részét uraló Hoszokava-klán igyekezett a *kanrei* méltóság révén a kiszolgáltatott sógunt felhasználni a céljai eléréséhez.⁵⁴ Erre a legjobb példa az 1507–1531 között lezajlott Hoszokava belháború, amikor mindkét fél saját sógunt iktatott be, hogy saját hatalmát támasztassa alá vele.

Röviden a konfliktust Hoszokava Maszamoto 1507-ben bekövetkezett halála indította el, amikor egyik fogadott fia, Szumijuki megölte, majd át akarta venni helyét a családban. A másik fogadott fia, Szumimoto Kiotóba vonult és bosszút állva apja haláláért végzett vele, majd beiktatott egy új sógunt, Josizumit. A korábbi sógun, Jositane ekkor száműzetésben volt és Óucsi Josioki támogatásával készült visszatérni, akikhez csatlakozott Hoszokava Takakuni, aki szintén fogadott fia volt az elhunyt *kanreinek*. Szumimoto visszaszorult Sikoku szigetére a családi magterületekre, ahol 1520-ban meghalt. Fiára Hoszokava Harumotóra hagyva a háború folytatását. A sógunok halálával mindkét fél újakat iktatott be. 1521-ben Takakuni, mint *de iure kanrei* Josizumi fiát Josiharut, míg 1523-ban Harumoto, szintén az említett sógun másik fiát Josicunát, Szakai központtal. Harumoto a Mijosi-klánnal az oldalán 1531-ben tudott győzelmet aratni, mint a Hoszokava-klán feje és később a Tenbun-háború végén Josiharut iktatta be.⁵⁵

Szengoku Daimjó

Korábban az Asikaga-struktúrában a központi hatalmat a sógun és a *kanrei* birtokolták, míg a provinciális színtereken a *sugo* központú rendszer alakult ki. Ekkor a sógun képes volt céljainak alárendelni a *kanreit* és a *sugókat*, illetve támogatásukért cserébe speciális jogokat, engedményeket ruházott rájuk, akiknek hatalmuk legitimálásához szükségük volt a sógunra. A

⁵¹*Bugjó*; A *sugo* alá beosztott birtokigazgató szamuráj hivatal. *Kokudzsin rjósuk* is betölthették, ebben az esetben a *sugo* legfőbb vazallusainak számítottak, annak gazdasága fölött gyakoroltak hatalmat.

⁵²CHAPLIN 2018, 50–65., IMATANI 2008, 254.

⁵³SANSOM 1963, 248–249.

⁵⁴HALL 1970, 238–239.

⁵⁵TSANG 2007, 139–140., 146–147., 160–163.

Szengoku-korszak *daimjó*inak már nincs ilyenre szükségük. Ők pusztán katonai hatalmukra hagyatkozva uralták saját területüket, a *bakufu* keretrendszerén kívül álltak saját állammal, joggal, gazdasággal és hadsereggel.⁵⁶ Bizonyos esetekben vagy bábként megtartották a korábbi *sugo* családot, vagy felvették annak nevét, hogy folytonos uralomra teremtsenek jogalapot.⁵⁷

A *szenzoku-daimjó*k jóval erősebb hatalommal rendelkeztek a területük fölött, mint annak korábbi birtokosai, mert kialakították egy teljes mértékben tőlük függő hierarchikus rendszert.⁵⁸ Kantó és Tókaidó régióban alakult ki először egy új szisztéma, a *kandaka*-rendszer. Azért itt, mert innen nehézkes a mezőgazdasági áruk transzportálása, emiatt itt a pénzben való adózás sokkal használatosabb volt, valamint a *sóen*-rendszer itt volt az egyik leggyengébb köszönhetően a katonai arisztokráciának. A *kandakában* a *daimjó* részletes felméréseket végeztetett a tulajdonviszonyok és a jövedelmek megállapításának érdekében. Minden tulajdonosnak járó (legyen az hivatalos és nem hivatalos) földbérleti bevételt (*nengu*) feljegyeztetett, így ő sokkal nagyobb pénzbeli adó beszedésére volt képes, mint ami korábban lehetséges lett volna, mert az adatai alapján új *nengukat* vetett ki.⁵⁹ Klánok szintjén eltérő volt, hogy ki, milyen földtípusokat állapított meg, valamint miben szabta meg az adózást.⁶⁰

A területen való teljes kontroll másik aspektusa, hogy a kézműveseket és a kereskedőket igyekezett speciális engedményekkel minden *daimjó* birtokaira csábítani, majd ott függésébe terelni.⁶¹ Különböző manipulációs technikákat alkalmaztak, amivel a kereskedő céheket kihasználták. Ilyen volt a *rakuicsi*, azaz szabadpiac, amit Okuno Takahiro kutatásai szerint először Ómi provinciában alkalmazott 1549-ben a Rokkaku-klán.⁶²

Hadászat

A *szenzoku*-hadakozás főleg erőd központú volt. A *daimjó*k így védték területüket és növelték befolyásukat, hogy erődöket és várakat emeltek provincia szerte, ahol vazallusaikkal és katonáik egy részével éltek. Egyes felmérések szerint körülbelül negyvenezerre tehető a várak és erődök száma a korszakban.⁶³ Az erőd- és várostromok megnövekedett emberigényeket

⁵⁶NAGAHARA 2008, 295–297.

⁵⁷HALL 1970, 246–247. Ezt tette az Urakami-klán az Akamacu-klánnal. Viszont az Oda-klán is ezért tartotta meg a korábbi Siba-klánt.

⁵⁸NAGAHARA 2008, 296–298.

⁵⁹NAGAHARA–KOZO 1981, 28–29., 36–45.

⁶⁰Például a Takeda-klán a *mjósuknál* katonai szolgálatot várt el, mint adó. NAGAHARA–KOZO 1981, 46.

⁶¹NAGAHARA 2008,

⁶²MCMULLIN 1984, 377. (154. JEGYZET)

⁶³VARLEY 2005, 64–65., Pl. Bizen, Bitsú és Mimaszaka tartományokban ez a szám 642 volt. HALL 1970, 240–241.

idéztek elő, még ha főleg fa szerkezetű építményekről is beszélünk.⁶⁴A *sengoku-daimjók* erőforrásokat centralizáló törekvései által a provinciák és régiók élén álló hadurak néhány tízezres seregeket tudtak kiállítani, míg a koalíciós seregek jóval többet is képessé váltak a korszakban.⁶⁵ Thomas Conlan és Suzuki Masaya kutatásai egyértelműen igazolják, hogy a 16. században az új még mindig domináns távolsági fegyvernek bizonyult, viszont Imatani Akira szerint nőttek a közelharci összecsapások a korszakban, így a *jari*⁶⁶ szerepe is.⁶⁷ Az egyre nagyobb embertömegek alkalmazása véleményem szerint indokolta, hogy a legtöbb esetben sérülésekkel járó íjászat mellett előtérbe kerüljenek a *jarik*, később a puskák, illetve a lovassági rohamok, amik nagyobb ellenséges veszteséget idézhettek elő.⁶⁸

Az organizáció, tömeges kiképzés, fegyelem és a részterületekre osztott hadtestek fegyvernem szerint a *sengoku*-korszakban alakultak ki. Ezt a hadiviselést nem jellemzik az elhúzódo csaták, hadjáratok, ezek rövid lefolyásúak, mert a katonák nagyrésze egyben földműves is volt. A *daimjók* inkább a rajtaütéseket és a determinált, előre megbeszélte helyen és időben lezajlott csatákat kedvelték, a veszteségeik minimalizálásának érdekében.⁶⁹ Ez logikus, mivel ha egy hadúr sok embert veszít nem képes a saját területe felett teljes kontrollt gyakorolni, sőt a nagy vereség a vazallusok jelentős részét veheti rá arra, hogy később az ellenséges oldalra álljanak, ahogy ez a Takeda klánnal is történt 1582-ben.

A seregekben az *asigarukat*⁷⁰ hierarchikusan szervezték szamurájok alá. Egy körülbelül 150 fős osztag élén álló szamuráj volt az *asigaru taisó*, aki alatt *kasiga*, azaz kapitány helyezkedett el, aki öt *ko gasirának*, tábornoknak parancsolt. Ez a felépítés tette hatékonyá és szervezetté a tüzelést a távolsági fegyverekkel. Minden *daimjó* seregében más arány volt a távolsági fegyveres alakulatok és a közelharciak között.⁷¹

A „Hadügyi Forradalom” elméletének megvitatását jelent dolgozat keretei nem teszik lehetővé, így csupán megemlíteném, hogy a fegyvernemek és a hadsereg szervezési módszerek

⁶⁴A főleg kő alapú várak építésének korszaka az Azucsi-korszaktól vette kezdetét. Ez az építészeti konjunktúra *tensó* (1573–1592), *bunroku* (1592–1596) és *keicsó* (1596–1615) érekevekkkel jelzett korszakokban ment végbe. NAGAHARA–KOZO 1988, 88–89.

⁶⁵MORILLO 1995, 94–95.

⁶⁶Pika funkcióval rendelkező fegyver, ami a 14. században jelent meg Japánban. A *naginata* mellett egyre használatosabbá vált. VARLEY 2005, 57., CONLAN 2010, 136.

⁶⁷VARLEY 2015, 107–109.

⁶⁸A lovasság főleg távolsági harcmodorban volt használatos. A 16. században inkább a közelharci roham jellemezte, ami Takeda Singenhez köthető. TURNBULL 2002, 17.

⁶⁹VARLEY 2005, 63.

⁷⁰Gyalogos katoná. Besorozott földművesek, akik később fegyvernem szerint rendeződtek osztagokba és kaptak katonai kiképzést.

⁷¹TURNBULL 2001, 15–19., Például Akecsi Micuhide vazallusainak állított 1581-es szabályzatában egy ezer *kokus* (száraz úrmérték, egy ember egy éves rizsfogyasztása) birtokkal rendelkező követőnek a 37 kiállítandó katonájából ötöt kellett *teppóval* (arkebúz, puska) felszerelni és kiképezni. LAMERS 2000, 203., A Takeda-klán 1562-es regulációja CONLAN 2022, 229–231.

a 14. századtól organikusán épültek be a japán hadászatba, ahogy később a tűzfegyverek is fokozatosan alakítanak ki maguknak helyet, ezért a harcászat evolúciós modellje egy reálisabb nézet számomra.

Egy Szengoku daimjó felemelkedése Ovariból

Az Oda-klán és Nobuhide

A *szenroku-daimjó*k kapcsán számos felemelkedő hadúrról lehetne beszélni, akik regionális szinten meghatározók voltak a korszakban, de a japán történelem szempontjából a következők emelkedtek ki: Oda Nobunaga valamint későbbi utódai, Tojotomi Hidejosi és Tokugava Iejaszu. Jelen fejezetben Nobunaga korai évei és családja kerül tárgyalásra, amihez a későbbi nagy egyesítők is szorosan kapcsolódnak.

Az Oda-klán Ecsizen tartományból származott, itt *Oda no Sô* birtokhoz kötődtek. A provincia *sugója* a Siba-család volt, ezért amikor urukat, Siba Josisigét kinevezték Ovari élére a 14. században, a család követte, mint hűséges vazallusok. Származásukat tekintve, a történeti hagyomány szerint az egykori Taira-klánhoz köthetők, de ez minden bizonnyal utólagos konstrukció volt az 1570-es években, annak magyarázataként esetleg, hogy a Kamakura-kor *sikken* méltóságához hasonló helyzetét támassza alá, avagy azért mert Oda Nobunaga ezzel szerzett legitimációt, a Minamotókhoz köthető Asikagák megbuktatásához, ha tényleg a sôgunátus bukása a célja volt. A 16. század elejéről ismert írásos dokumentumok a Fudzsiwara származás elméletét igazolják.⁷²

Oda Isze Njúdó Dzsósó lett a család első *sugodaija* Ovariban. A klánnak két fő ága volt. Az Isze no Kami-ág Ivakura vár központtal birtokolta a sugodai méltóságot, amit elvett tőle 1478 után a család másik része, a Jamato no Kami-ág, akik Kijoszu várat birtokolták. A Szengoku-korban a Jamato-ág megtartotta a Siba-klánt, mint bábót a *sugo* tisztségben. Ovarit ekkor nyolc igazgatási körzetre osztották fel. A „felső” négyet az Isze-ág, míg az „alsó”-kat a Jamato-ág vette birtokába.⁷³ Az utóbb említett családnak voltak mellékágai, akik *bugjó*ként szolgálták a főágot.⁷⁴ Az egyik ilyen volt az Oda Dandzsó no Dzsó-ág, akik Sobata vár központtal uralkodtak, ehhez tartozott Oda Nobunaga apja Nobuhide is.⁷⁵

⁷²LAMERS 2000, 19–21.

⁷³Ovarihoz lásd: Mellékletek, 35.

⁷⁴Oda Inaba no Kami, Oda Tozaemon, Oda Dandzsó no Dzsó. Ez utóbbi egy bírói titulusról kapta nevét, „a cenzorok táblájának (*dandzsodai*) minisztere.”

⁷⁵LAMERS 2000, 19–22., NOBUNAGA KÓKI 2011, 51.

1538-ban Oda Nobuhide végleg megörökölte a Sobata Oda-ág vezetését, akit „Ovari tigriseként” emlegetnek a források, s aki igyekezett apjától örökölt helyzetét kihasználni és követőivel családjá alatt egyesíteni Ovari tartományt. Ennek érdekében területeit katonai erővel igyekezett gyarapítani, s fegyveres összecsapásokat kezdeményezett Dél-Ovariban. Cusima és Acuta uralma alá hajtásával növelte bevételeit.⁷⁶ 1538-ban elfoglalta Nagoját és székhelyévé tette, mert innen könnyebben tudott terjeszkedni, majd 1542-ben megépítette Furuvatari várát, hogy Mikava tartományhoz közel legyen egy új székhelye. A szomszédos tartományt az Imagava-klán uralta alárendeltje a Macudaira-család által. Nobuhide erőiket Andzsó vár sikeres ostroma után Azukizakánál győzte le.⁷⁷

Egy idő után azonban kezdeti sikerei sorozatos vereségekbe csapódtak át. 1547-ben a kanógucsi csatában Mino provincia új ura, Szaitó Dószan legyőzte őt, s így szövetségre kényszerítette – a szövetség megpecsételéseként Oda Nobuhide fia, Nobunaga a hadúr lányával lépett házasságra. 1548-ban a második Azukizakánál vívott csatában vereséget szenvedett az Imagava erőktől is, így nem tudta megakadályozni azok terjeszkedését Ovari peremterületein. Sőt élete vége felé az Oda család többi ága ellene fordult, bár nem érték el áttörő sikereket.⁷⁸ 1551-ben Oda Nobuhide elhalálozott. A Sobata-ág vezetését legidősebb törvényes fia, Oda Nobunaga vette át apjától.⁷⁹

Oda Nobunaga főbb harcai Ovariban⁸⁰

Az új klánvezér különös viselkedése, így az apja temetésén tanúsított, valamint számos más érthetetlen cselekedete miatt kapta – később híressé vált – ragadványneveit: *Baka-dono* („Bolond úr”), *Ovari no Óucuke* („Ovari bolondja”). Egyszerre kellett az Imagavák terjeszkedésének ellenállnia, a Jamato és az Isze Odának, valamint saját családjában is rendet tennie. Apja vazallusai közül a legtöbben inkább a szintén legitim fiút Nobujukit, Szuemori vár birtokosát, azaz „Kandzsuro urat” választották.⁸¹

1551-ben Nobunaga idősebb testvérét Nobuhirót kimentette az Imagava ostromból egy fogolycserének köszönhetően, de az Imagavákhoz átállt Jamagucsi-család 1552-ben vereséget

⁷⁶Fontos kereskedelmi pontok voltak a térségben.

⁷⁷LAMERS 2000, 23–24., NOBUNAGA KÓKI 2011, 53–54.

⁷⁸LAMERS 2000, 25., NOBUNAGA KÓKI 2011, 55–60.

⁷⁹Nem ő volt a legidősebb fia, hanem az Andzsó vár élére kinevezett Oda Nobuhiro, de ő törvénytelen gyermek volt. Oda Nobunaga 1534-ben született Sobata várban, majd Nagoját kapta meg apjától székhelyként.

⁸⁰Lásd: Mellékletek, 36.

⁸¹Nobunaga vélhetően csupán 700 és 800 fős hadsereget örökölt meg, gyerekkori barátai, későbbi hadvezérei, Niva Nagahide, Ikeda Cuneoki és Maeda Tosiie voltak mellette, míg egyik *karója*, azaz családi samuráj tanácsadója, Hirate Maszahide portestálásból öngyilkosságot követett el. LAMERS 2000, 29.

mért rá, ami növelte a vele kapcsolatos aggodalmakat, de Kaizunál legyőzte a Jamato-ág seregeit.⁸² 1553-ban Oda Nobutomo Kijoszu vár ura sikertelen összeesküvést kísérelt meg Nobunaga ellen.⁸³ A Jamato-ágot 1555-ban végleg legyőzte őket nagybátyja segítségével⁸⁴, ezzel elégtételt vett a *sugo* miatt. 1554-ben egy merész partraszállással és az új fegyver, a *teppó* (puska) segítségével állította meg az Imagava terjeszkedést Muraki vár környékén.⁸⁵

1556-ban öccse, Nobujuki elhunyt apjuk vazallusainak nagy részével fordult ellene, de Nagoja mellett, az Inó falunál vívott csatában vereséget szenvedett. A megtorlás azonban ekkor még elmaradt. 1557-ben Nobujuki újfent próbálkozott, ezúttal az Isze-ág feje Oda Nobujaszu támogatásával, de a konspiráció sikertelen volt. 1558-ban Nobunaga végül pontot tett a szembenállás végére, és megölette Nobujukit, miután az harmadjára is ellene szervezkedett. Nem sokkal később Oda Nobojaszu is meghalt betegségben. Fia, Oda Nobukata, apjához hasonlóan nem volt hajlandó behódolni Nobunagának. A két Oda-ág seregei Ukinónál csaptak össze 1558-ban, ahol Nobunaga győzött, azután sikeresen bevette Ivakura várat 1559-ben. Családját saját fősege alatt így végül sikeresen egyesítette Oda Nobunaga, ezzel pacifikálta Ovari tartomány jelentős részét, amit Asikaga Jositeru sógun megerősített számára azzal, hogy az egész provincia *sugójának* tette meg a *Kijoszu Kasszenki* szerint.⁸⁶

A 16. század második felébe lépve fő kérdéssé vált: ki tudja katonai erővel bevenni a fővárost, Kiotót és úrrá lenni a meglévő sógunátuson, vagy esetleg újat létrehozni, lezárva ezzel a száz esztendeje dúló véres polgárháborúk korát, a Szengoku-periódust. Nyugati irányból egy potenciális *daimjó* megjelenése lehetetlen volt a hatalmas távolságok miatt. A legkomolyabb katonai-politikai erőként a Kantó-síkság, az egykori Kamakura *bakufu* központjának vezetője jöhetett volna számításba, de a területen több klán is viaskodott a territórium feletti dominanciáért.⁸⁷ Itt lépett be a történetbe egy híres *sugo*-család, amelynek katonai hatalma és politikai befolyása nem tűnt el az Ónin-háború káoszában. A klán birtokának elhelyezkedése kiváló volt, elvégre uralta a Tókaidó-utat, amely a Kelet- és Nyugat Japán közti főutak egyikének számított. Ez volt az Imagava-klán, amelynek uralma kiterjedt Szuruga, Tótómi és Mikava tartományokra, sőt Ovari egyes részeire is. 1554-ben Imagava Josimoto a zentoku-dzsi találkozón szövetséget kötött Hódzsó Udzsijaszuval és Takeda Singennel, amely megállapodást házasságokkal is megpecsételték.⁸⁸

⁸²Nobunaga a későbbi Tokugava Iejaszút adta át, aki ekkor még a Macudaira Takecsijo nevet viselte.

⁸³A *sugo* Siba Josimune értesítette Nobunagát, de árulása miatt a Jamato-ág végezett vele.

⁸⁴Oda Nobumicu, Magoszaburo.

⁸⁵LAMERS 2000, 25–27., NOBUNAGA KÓKI 2011, 64–67., 68–73., 74.

⁸⁶LAMERS 2000, 27–30., 41–42., NOBUNAGA KÓKI 2011, 75–81., 93., 103–107., CHAPLIN 2018, 84–89.

⁸⁷Ueszugi-, Hódzsó-, Takeda-, Szatomi- klánok.

⁸⁸CHAPLIN 2018, 105–108.

Miután biztosította regionális hatalmát, 1560-ban Imagava Josimoto *daimjó* katonai menete megindult Kiotó felé. Mielőtt Közép-Japán átkelésén gondolkozhatott volna Ovari tartomány az útjában állt, mivel Oda Nobunaga nem hódolt be neki. Josimoto vazallusait előre küldte a peremterületek várainak bevétele, míg ő a fő sereggel Okehazama falu közelében vert táborn. Nobunagának tanácsadói védekezést javasoltak Kijoszu várában, de a hadúr tisztában volt a ténnyel, hogy az erődök nem tudnak ellenállni a hosszabb ostromnak, ezért a támadás mellett döntött.⁸⁹ Nobunaga tudatában volt annak, hogy minden seregbe kémek épültek be és számolni kell a potenciális árulókkal is, ezért úgy döntött, nem közli haditanácsával a stratégiájának részleteit.⁹⁰ Egy *kisú kógeki*-re készült, azaz „meglepetésszerű támadásra”-ra.⁹¹

A források szerint az Imagava-klán táborában ünnepeltek, ittak és a korábbi ostromok alatt begyűjtött, levágott fejeket mutatták be Josimotónak. Az Oda sereg közben Zensó-dzsi mellett több zászlót kitűzött, hogy egy nagyobb sereg érzését keltsék, ugyanis az Imagava erők körülbelül tizenkétszeres túlerőben voltak velük szemben összességében. Nobunaga pontosan tudta, hogy hol volt Josimoto tábora, ami a sereghez képest csekély őrséggel rendelkezett. Az Oda csapatok mozgását egy vihar is elrejtette. Az imagava hadúr táborát lerohanták, a felkészületlen és szervezetlen csapatok nem tudták feltartani Nobunaga rohamát. Josimoto testőrségével életét veszítette.⁹²

A csata egyik következménye az volt, hogy az Imagava-klán birtokai szomszédai és egykori vazallusai prédájává váltak, amivel az expanziója is végleg megtört. Az egykori szövetségeseik egy része az Oda-klánnal kötött megállapodásokat.⁹³ Nobunaga a győzelemmel nem csak Ovarit védte meg, hanem elhárította az utolsó akadályt is, ami gátolta a Mino-tartomány elleni invázióban.

Mino területének bekebelezése

Mino tartomány fontos kérdés volt Nobunaga számára.⁹⁴ Egyrészt az elhelyezkedése a jövőbeli expanzió szempontjából kulcsfontosságú volt, ugyanis Ómi provincia innen közelíthető meg,

⁸⁹A csatában Nobunaga oldalán a későbbi Tojotomi Hidejosi már jelen volt.

⁹⁰CHAPLIN 2018, 108–113., NOBUNAGA KÓKI 2011, 82–83., 85–87.

⁹¹Fujimoto Masayuki szerint nincs hiteles feljegyzés, ami bizonyítaná, hogy tényleg az lett volna. VARLEY 2015, 113.

⁹²NOBUNAGA KÓKI 2011, 88–92.

⁹³Például Mikava tartományban, a még Imagavákhoz hű klánokkal küzdő Tokugava Iejaszu, 1561-ben és 1563-ban kötött megállapodásokat. LAMERS 2000, 45–47.

⁹⁴Egykori apósa, Szaitó Dószan volt, aki 1554-ben tekintélyes sereggel támogatta Nobunagát, amíg az Imagavák ellen harcolt. Dószánt 1556-ban a Nagara folyó menti csatában fogadott fia ölte meg, Szaitó Jositacu. Dószan egykor még olajkereskedő volt, aki a Mino tartományt uraló Toki-klán vazallusának szolgálatába állt. Több összeesküvés árán 1544-ben elűzte Toki Jorinarit a klánvezért. Jorinari fia volt Jositacu. NOBUNAGA KÓKI 2011, 99–104., CHAPLIN 2018, 133–136.

ami az ország szívéhez és a fővároshoz vezet, másrészt 1556-tól a Nobunaga-ellenes törekvések egyik fő támogatója volt a Szaitó-klán. Szaitó Jositacu, Mino tartomány *daimjó*ja 1561-ben meghalt, akit Szaitó Tacuoki követett a hadúri tisztségben. Nobunaga meglátta a lehetőséget és megkezdte invázióját. A moribe-i és dzsúsidzsó-i csatákban az Oda sereg vereséget mért Tacuokira, és ezzel okkupálta Mino nyugati részét. Ezt követően Ogucsi várat ostromolta sikeresen.⁹⁵

Nobunaga hadjárata sok évig tartott, ami új jelenség volt a japán hadviselésben a korábbi szezonális hadjáratokhoz képest. 1564-ben több Szaitó vazallust is sikeresen maga mellé állított.⁹⁶ A korszakban, hogy a területi kontrollt fenntartsák a hadurak sok erődöt építettek, ezáltal körülményes volt egy-egy tartomány annexiója, nagyobb emberszükségletet emésztett fel, míg a támadó fél saját birtoka így ki volt téve egy esetleges támadásnak is sok esetben. Mint majd később látni lehet Nobunagának többször vissza kellett vonulnia Ovari és Mino területére, amikor Közép-Japán területén vívott állóháborúkat. 1565-ben Inujama várat vette be, ami Ovari területén volt egy Szaitó erőd, ezt palánkfalal zárta körül, így a védők feladták az erősséget. Kelet-Mino territóriumán folytatott hadjárata alkalmával az ellen- és bekerítő erődök építését használta a várak ostromához.⁹⁷

Tojotomi Hidejosi, Japán későbbi vezetőjének szolgálatait Oda Nobunaga seregében jelentősen hozzájárultak hadjáratok sikeréhez. Egyrészt serényen állította át az egykori Szaitó vazallusokat, másrészt Szunomatánál erődöt épített, hogy a folyók az Oda-klán felügyelete alá kerüljenek. A Szaitó-székhely Inabajama várának végleges elfoglalására 1567-ben került sor, amiben Hidejosinak szintén komoly szerep jutott. A várat Nobunaga Gifunak nevezte át, és ez lett új székhelye, immáron két hatalmas tartomány, Mino és Ovari *daimjó*jaként.⁹⁸

Tenka Fubu⁹⁹, Oda expanzió és egy új keretrendszer csírája

Nobunaga harcai Közép-Japán birtoklásáért, áttekintés 1568–1582

A korábban már említett Hoszokava Harumoto uralta Közép-Japán magterületeit Szakai központtal, viszont őt és sógunját, Asikaga Jositerut, az ellene lázadó Mijosi Nagajosi és bábja Hoszokava Udzsicuna elűzte Kiotóból. Ezzel leáldozott a Hoszokava uralom és felváltotta a

⁹⁵NOBUNAGA KÓKI 2011, 107–110., LAMERS 2000, 27.

⁹⁶Ilyen volt a *mino szanninsu* (triumvirátus), a három leghatalmasabb szamuráj Minoban, Udzsie Bokuzen, Andó Morinari, Inaba Ittecu. LAMERS 2000, 131–136.

⁹⁷NOBUNAGA KÓKI 2011, 110–114.

⁹⁸NOBUNAGA KÓKI 2011, 114–115., CHAPLIN 2018, 137–145.

⁹⁹„Az állam uralása katonai erő által.”

Mijosi hegemonia. Jositeru a sógun uralkodása alatt többször száműzve volt a fővárosból, amit Macunaga Hiszahide tartott a kezében. Nagajosi halála¹⁰⁰ után viszont a sógun megpróbált alávetett helyzetén felül emelkedni. Ez a hatalom gyakorlati birtokosainak nem nyerte el tetszését, ezért megölték őt 1565-ben. A meggyilkolt sógun testvére, a későbbi Josiaki elszökött és támogatókat keresett magának. Nem találta meg a támogatót azokban, akikben remélte, ezért kísérete¹⁰¹ hatására Gifuba ment és felvette a kapcsolatot Oda Nobunagával.¹⁰²

Nobunaga meglátta a lehetőséget abban, hogy a sógun protektoraként vonuljon Kiotóba, hiszen ez legitimálja őt arra, hogy kiépítse hatalmát az erős iparral és kereskedelemmel rendelkező Kinai régió fölött. Mikava *daimjó*ja, Tokugava Iejaszu 1567-re pacifikálta tartományát, ahogy Nobunaga is befejezte Mino meghódítását. Korábban erős szövetségeket pecsételt meg házasságok által a Takeda-klánnal, valamint az útvonal szempontjából fontos Észak-Ómi urával, az Azai-klánnal.¹⁰³ Mivel a Dél-Ómit birtokában tartó Rokkaku-klán és az Isze tartományt uraló Kitabatake-klán nem hódolt be neki, így megelőző hadjáratokkal kellett biztosítani az útját.¹⁰⁴ 1568. szeptember 27-én, a források szerint egy ötven- és hatvanezer fő közti sereggel indult meg Gifuból. Isze nagy részét sikeresen uralma alá hajtotta, a Rokkaku területeket biztosította, így október közepén elérte a fővárost, Kiotót. November 7-én a császári udvar beiktatta az új sógunt, Asikaga Josiakit.

Oda Nobunaga nem fogadta el a sógun felajánlásait, formálisan nem rendelte alá magát.¹⁰⁵ Saját hatalmi rendszert épített ki a meglévő *bakufu* mellett, majd visszament 1569 januárjában Gifuba.¹⁰⁶

Macunaga Hiszahide és Mijosi Josicugu az Oda seregek előretörése miatt 1568-ban hűséget esküdött Nobunagának, így megtarthatták hatalmukat. 1569. január 21-én a *mijosi szanninsu* és szövetségeseik megtámadták a sógunt Honkoku-dzsiban, amiért Nobunaga visszatért. Erre hivatkozva két dokumentumot is kiadott, az elsőt 1569. január 30-án, a

¹⁰⁰1564-ben meghalt, fogadott fia, Mijosi Josicugu követte a klán élén, aki helyett a Mijosi szanninsu (Mijosi Nagajuki, Mijosi Maszajaszu, Ivanari Tomomicsi) és Macunaga Hiszahide irányított. 1567-től Hiszahide és Josicugu szövetkezett és harcoltak a *szanninsu* ellen. 1568-ban Asikaga Josihide, mint bábsógunt néhány hónapra rá beiktattak

¹⁰¹Hoszokava Fudzsitaka és Akecsi Micuhide, akik később Nobunaga fő hadvezérei és támogatói lettek.

¹⁰²LAMERS 2000, 56., MCMULLIN 1984, 66., CHAPLIN 2018, 147–152.

¹⁰³1565-ben és 1567-ben Singennel, 1564-ben és 1568-ban Azai Hiszamaszával állapodott meg.

¹⁰⁴A Kitabatake-klán ellen Nobunaga 1569 novemberében is vezetett hadjáratot, aminek eredménye, hogy egyik fia, Oda Nobukacu a klánvezér által örökre lett fogadva, ezzel Isze provincia Oda kézre került.

¹⁰⁵Felajánlották neki a *kanrei* méltóságot, valamint a *fuku sógun* (alsógun), a központi provinciák ura cím, sőt egyet azokból saját birtokba kapott volna. Emellett a sógun leveleiben tiszteletből apjaként hivatkozott rá. Bármelyik elfogadásával elismerte volna, hogy a sógun vazallusa. MCMULLIN 1984, 68., LAMERS 2000, 59.

¹⁰⁶MCMULLIN 1984, 67., LAMERS 2000, 56–59., CHAPLIN 2018, 152–156., ASAO 2008, 41.

másodikat 1570. február 27-én, amikkel a sógun hatalmát korlátozta. Josiaki számára elkezdte Kiotóban a Nidzsó palota építését, ami a sógun palotájaként szolgált elűzéséig.¹⁰⁷

1570 februárjában megidéző leveleket (*furedzsó*) küldött Oda Nobunaga Közép-Japán *daimjó*inak, amivel kötelezte őket a Kiotóba vonulásra, hogy tiszteletüket tegyék a hadurak az új sógun és a császár, és saját maga előtt. Ecsizen ura, Aszakura Josikage elutasította Nobunaga parancsát, ami *casus belli*-ként szolgált egy büntető expedíciós haderő felállítására. 1570. május 24-én vonult el seregével Kiotóból Ecsizen felé, ezalatt a sógun elintézte, hogy a császár váltson érnevet, így lett a Genki-éra. A hadjárat az Azai-klán árulása miatt kudarcba fulladt, így Gifuba kellett visszavonulnia.¹⁰⁸

A Genki-éra komoly megpróbáltatás volt Nobunaga számára, mivel több fronton kényszerült hadakozásra. Ómi tartományban a Rokkaku-klán a helyi *ikkivél* együtt, valamint az Aszakura-Azai egyesített erők a Hiei-hegy harcosaival komoly kihívást jelentettek és közel voltak Kiotóhoz. Szeccu és Kavacsi területén a *mijosi szanninsu* és az októberben csatlakozó Isijama Hongan-dzsi is ellene voltak. Kennjo Kósza az *ikkó* iskola vezetője a hívei felé általános felkelési parancsot intézett Oda Nobunaga ellen, így minden provinciában *ikkik* szerveződtek, mint az Isze és Ovari közti Nagasima-deltában lévő. Nobunaga képzett és szervezett hadsereggel rendelkezett, illetve professzionális hadvezérei voltak, akiknek köszönhetően helyt tudott állni. Szövetségesével Iejaszuval megállította az Aszakura-Azai erőket az anegavai csatában 1570. július 30-án, majd Oszaka környékén erős védelmet épített ki. 1571. szeptember végén október elején kiirtotta a Hiei-hegy harcosait.¹⁰⁹

1572-ben vált kritikussá a helyzete Nobunagának, ugyanis Takeda Singen, egykori szövetségese hadjáratot vezetett ellene, az új dokumentuma hatására a sógun Josiaki szintén ellene fordult és sokan mások is.¹¹⁰ A Nobunaga ellenes szövetség stratégiája nem működött úgy, ahogy várták. 1573-ban Singen Tótómi tartományban harcolt Iejaszu ellen, akit legyőzött január 25-én a mikatagaharai csatában, de birtokai védelme miatt elkezdett visszavonulni. Az Aszakura-Azai erők nem tudták az Ómiban felállított védelmét megtörni Nobunagának, így nem sikerült déli irányba szorítani. Josiaki csak megerősítette magát palotájában, de a felmentésre várt. 1573 márciusában Singen meghalt, így a legnagyobb fenyegetés elhárult. Nobunaga Kiotóba vonult és elűzte Josiakit, ezzel az Asikaga *bakufu* végleg véget ért. Most, hogy már nem osztotta meg a gyakorlati hatalmat, az egykori sóguni előjog szerint érnev

¹⁰⁷LAMERS 2000, 60–61., McMULLIN 1984, 69.

¹⁰⁸LAMERS 2000, 71–73.

¹⁰⁹LAMERS 2000, 73–77., McMULLIN 1984, 103–110., NOBUNAGA KÓKI 2011, 161–168.

¹¹⁰Mijosi Josicugu és Macunaga Hiszahide

változtatásra kérte a császárt, így beiktatták a Tensó-érát.¹¹¹ 1573–1574 között felülkerekedett ellenségein az Oda hadsereg, sőt 1575-ben a Takeda-klán súlyos vereséget szenvedett az Oda-Tokugava erőktől a nagasinói csatában és az északi expanzió Ecsizenben kezdetét vette.¹¹²

1576-ban új Nobunaga ellenes szövetség alakult ki. A Móri-klán Csúgoku ura segítséget nyújtott az oszakai Isijama Hongan-dzsinak. Ueszugi Kensin, aki korábban szövetkezett az Oda-klánnal most ellene harcolt. Az északi expanziót, amit Sibata Kacuie vezetett megállította 1578-ban a Tedori-folyónál és visszaszorította. 1577-ben a Kii tartományban megalakult Szaika-ikki komoly erővel lépett fel Nobunaga ellen, sőt Macunaga Hiszahide ismét elárulta, de a legsúlyosabb csapás Araki Murasige átállása jelentette, aki Szeccut irányította, ezzel az egész Hidejosi vezette nyugati hadsereg veszélybe került.¹¹³

1578-ban Nobunaga lemondott udvari tisztségeiről. Levelében arra hivatkozott, hogy addig nem viselhet méltóságokat, amíg a négy égtáj barátjait meg nem hódítja.¹¹⁴ 1578-ban a második kizugavagucsi csatában az Oda flotta parancsnoka, Kuki Jositaka győzelmet aratott a Móri-klán felett, ezzel az Oszaka-öblöt irányításuk alá vonta. 1578. április 19-én meghalt Kensin, családja belháborúba süllyedt. Nobunaga a jezsuita kapcsolatok révén Organtino atya által visszaállította oldalára Takajama Ukont és Murasige jelentős vazallusait, majd 1579-ben sikeresen bevette Arioka várát, ezzel a veszélyes lázadás véget ért. Hidejosi, Micuhide és Hoszokava Fudzsitaka, mint az Oda sereg fő hadvezérei, fokozatosan haladtak nyugat irányba sikeresen.¹¹⁵ Sibata Kacuie Nobunaga égisze alatt nyomult mélyen Ecsigo irányába. 1580-ban a Hongan-dzsi feladta a védekezést és behódolt Nobunagának.¹¹⁶

Amíg tábornokai előre nyomultak 1580-tól, addig ő elkezdte a birodalom szervezését. Kii tartományba sereget állított fel Sikoku inváziójához. 1582-ben Oda Nobunaga, fia Nobutada, Tokugava Iejaszu és Hódzsó Udzsimasza közösen indítottak hadjáratot a Takeda-klán ellen, annak birtokait felosztották. Hódításai elismerése végett a császári udvar követséget menesztett hozzá 1582. május 25-én érkeztek meg Azucsiba.¹¹⁷ Egy japán ember számára a

¹¹¹Ez a keresztény időszámítás szerint 1573 júliusától 1592 decemberéig tartott Jelentése: „Égi becsületesség” ASAO 2008, 43.

¹¹²LAMERS 2000, 81–100., NOBUNAGA KÓKI 2011, 204–217., MCMULLIN 1984, 110–120.

¹¹³LAMERS 2000, 149–152., 156., MCMULLIN 1984, 121–124.

¹¹⁴Ez egy kínai hagyományra tekint vissza. A birodalom, azaz a kultúra centruma és a civilizálatlan barbárok viszonyában határozza meg magát. LAMERS 2000, 153–154., MCMULLIN 1984, 89.

¹¹⁵Hódítás mértékéhez, lásd: Mellékletek, 37.

¹¹⁶LAMERS 2000, 157–162., MCMULLIN 1984, 124–131., 132–140.

¹¹⁷1576–1579 között épült várkomplexum a Biva-tó közelében Azucsi-hegyen. A főváros, Kiotó közelsége, valamint a fő útvonalak ellenőrizhetősége miatt tökéletes székhelynek bizonyult Oda Nobunaga számára. A japán várak új építészeti stílusát és védelmi funkcióit reprezentálta.

lehető legmagasabb elérhető méltóságokat ajánlották fel neki, mint a *kampaku*, *daidzsó-daidzsín* és a sógun tisztségek.¹¹⁸ Nem adott választ a felkínált címekre.¹¹⁹

Június elején Nobunaga megbeszélést tartott hadvezéreivel palotájában, ahol elhatározta, hogy maga veszi át a nyugati, Móri-klán ellen irányuló hadjárat vezetését. Június 19-én érkezett meg Nobunaga Kiotóba, hogy megpihenjen a hadjárat előtt, Honnó-dzsiban szállt meg. A nyugati seregek felmentésére küldött Akecsi Micuhide, Nobunaga hadvezére tisztában volt a körülményekkel, így Tanba provinciából seregével útvonalat módosított és a fővárosba ment. A csekély számú testőrséggel rendelkező Nobunaga egy több, mint tízezer fős sereggel találta szembe magát, amit ambiciózus vazallusa vezetett ellene. Június 21-én a csapdába esett Nobunaga magára gyújtatta a templomot és megölte magát. Örököse, Oda Nobutada tudott arról, hogy mi történt apjával és ahelyett, hogy menekült volna, inkább a Nidzsó palotában erősítette meg magát, de hasonló sorsa jutott végül.¹²⁰

Nobunaga és a sógun 1568–1573

Oda Nobunaga különös kapcsolatot alakított ki a sógunnal. Egyszerre jellemzi ezt egy *diarchikus* hatalommegosztás és egy alárendelt szerep Josiaki számára, ami kiszolgáltatott helyzetéből adódott. A sógun nem rendelkezett ekkor már nagy birtokkomplexumokkal, bevételeitől elesett, csupán néhány ezer fős sereggel rendelkezett és hivatalnokokkal. Egy központi hatalom működtetéséhez elengedhetetlen a pénzügyi háttér és a katonai támasz, ezért mindenképpen szüksége volt egy erős támogatóra. Nobunaga számára pedig szükség volt egy széles körben elfogadott hivatalnoki rendszerre, ami intézkedéseit legitimálja.

Josiaki beiktatása után az 1568-as és 1569-es év is meghatározó volt. Nobunaga elutasította a formális behódolást és elintézte, hogy a főbb kereskedő városok, mint Szakai, Kuszacu és Ócu élére saját *daikanjait*¹²¹ helyezze, így megfosztotta azokat korábbi önkormányzóságuktól. Nobunaga úgynevezett *gogeidzsi*¹²² dokumentumokat is kibocsátott, amikkel Közép-Japán birtokviszonyait írta át. Sőt *kinzeieket* is adott ki¹²³, amikkel egy terület

¹¹⁸Addig, csak kevesen voltak, akik bukeként elérték a *daidzsó-daidzsín* címet, Taira no Kijomori és Asikaga Josimicu. Nobunaga posztumusz kapta meg.

¹¹⁹LAMERS 2000, 211–214., ASAO 2008, 82., WAKITA 1982, 347.

¹²⁰LAMERS 2000, 214–217.

¹²¹Jelentése: megbízott, képviselő. A terület adószedéséért és igazgatásáért felelős hivatal.

¹²²Sóguni rendelet. Ezeket saját „vörös pecsétjével” (*gosuin*) hitelesítette Nobunaga, illetve legalább egy bakufu tisztviselővel. Egy földbirtokhoz jogot adhat, illetve megerősíthet általa.

¹²³Az 1603-ban kiadott *Nippo Dzsiso* (*Vocabulario da Lingoa de Iapam*) meghatározása szerint a jelentése tiltás vagy korlátozás, míg Luís Fróis kiváltságlevélnek, törvényes védelemnek határozta meg. A tulajdonos régi jogainak elismerése, vagy új privilégiumok adása egy katonák által sújtott területen. Például a fosztogatás alóli felmentés, beszállásolás alóli és egyéb kötelezettségektől, valamint a magán tulajdon- és jogvédelem fizetségért cserébe. NIPPO JISHO 1603, 196V. (QINJIEI)

fölött egyszerre növelte befolyását és szerzett bevételt. Párhuzamosan a *bakufu* is küldött *kinzeit* a helyi tulajdonosoknak, így kétszer szedték be ugyanazért az illetményt.¹²⁴

Kapcsolatukat három dokumentum befolyásolta jelentősen. Az első az 1569. január 30-án kiadott *Dencsú On'okite* („A sóguni palota szabályozása”), ami kilenc fő cikkelyt és hét kiegészítést tartalmaz, amik a sógun és vazallusai viszonyát írják körül. Ez Wakita Osamu szerint egy bevett *bakufu* törvénykezési metódus, amivel mélységesen egyetértek, bár Fujiki Hisashi-nak is igazat kell adnom abban, hogy aki nem visel sógunátusi méltóságot, mint Nobunaga, attól szokatlan, hogy törvényt hozzon.¹²⁵

1570. február 27-én adott ki Nobunaga egy fontos új dokumentumot Josiaki számára, ami a *Dzsódzsó* („kapitulációk”) elnevezést kapta. Nobunaga öt cikkelyben felszólította a sógunt és lefekteti számára, hogy nélküle nem hozhat fontos politikai döntéseket, nem küldhet informális leveleket (*gonaiso*) a *daimjó*knak. Sőt Nobunaga itt törvényesíti, hogy az állam ügyeiben „*tenka no gi*” cselekedhet akarata szerint a sógun hozzájárulása nélkül. Ezt Josiaki pecsétjével legitimálta.¹²⁶ Ebben és a korábban kiadott vörös pecsétjével ellátott okmányaiban ragadható meg, hogy a *tenkára*¹²⁷ hivatkozva épít ki saját hatalmat, kezdetben egy meglévő rendszer segítségével.

A harmadik dokumentum 1572-ben lett kiadva, *Ikenso* (Intelem) néven. Itt tizenhét cikkelyben hívta fel a figyelmét a sógunnak, hogy milyen hibákat követett el, amik nem előnyösek egy uralkodó számára. A kutatók nagy része általában nyílt Josiaki ellenes provokációnak véli, míg mások, mint Jeroen P. Lamers szerint Nobunaga a *status quo* fenntartására tett próbálkozása.¹²⁸ Én osztom az álláspontját, mert a katonai helyzete az Oda *daimjó*nak ekkor túlságosan kedvezőtlen volt ahhoz, hogy egy ilyen konfrontációt vállaljon, főleg uralmának legitimálójával szemben. Még emellett szól, hogy a szöveg nyelvezete inkább tanácsadói, atyai minőségben szól Josiakihoz, mintsem invektív jellegben. Az biztos, hogy a sógun számára ürügyként szolgált a Nobunagával való politikai és katonai szakításhoz, ami 1573-ban csúcsosodott ki. Azt is el tudom képzelni, hogy kettejük politikai félrehúzása, a sógun háttér levelezései a környező hadurakkal és békemissziók inkább járultak hozzá a konfliktushoz, mint az említett dokumentumok.

¹²⁴LAMERS 2000, 59., 66–67., ASAO 2008, 42., FUJIKI–ELISON 1981, 153.

¹²⁵LAMERS 2000, 63–65., KEMMU SHIKIMOKU 1981, 160–163., FUJIKI–ELISON 1981, 156.

¹²⁶LAMERS 2000, 69–71., McMULLIN 1984, 70., FUJIKI–ELISON 1981, 159–161.

¹²⁷Jelentése birodalom, de ebben a kontextusban az állammal azonos terminus.

¹²⁸LAMERS 2000, 80–87., NOBUNAGA KÓKI 2011, 178–182.

Nobunaga, gazdasági, provinciális intézkedései és vazallusi politikája

Gazdasági téren kijelenthető, hogy többségében egy *szengoku daimjó* praktikáit alkalmazta országos szinten. Fő ismérve a *rakuicsi-rakuza* (szabadpiac, szabad céh) politikájának alkalmazása. Ezt székhelyein, mint Gifu, Azucsi hirdette ki. Ennek lényege, hogy az adott városban a korábbi céhes előjogok nem voltak érvényesek, a céhek tiltva voltak, viszont Nobunaga törvényeivel adott privilégiumokat a kereskedőknek, akik oda települtek, majd szabályozta azok működését.¹²⁹ Eközben Kiotó és Nara céheinek jogait is védte, ezzel fenntartotta Kinai régióban monopol kereskedelmi helyzetüket. A kereskedelem áramlását gátló vámszedőhelyeket (*szekiso*) 1569-re Ovariban, Ómiban, Iszében és Minoban eltörölte, de Kiotó hét fő helyén és több főútvonalon Közép-Japánban megtartotta. A kereskedő városok élére saját tisztviselőit nevezte ki, akikkel a helyi igazgatás együttműködött. A kereskedők nagy része a Nicsiren buddhista iskola híve volt, velük Nobunaga jó kapcsolatot ápolt.¹³⁰ Sikeresen tudta a kereskedőket és kézműveseket regisztrálni.¹³¹ Örököse, Hidejosi sokkal keményebben hajtotta uralma alá a városokat, teljes szabad kereskedelmet vezetett be és megmaradt vámszedő helyeket is eltörölte.¹³²

A *kandaka*-rendszert kiszélesítette, ezzel új birtokpolitikát alkalmazott, Földfelmérések (*kencsi*) és adójelentések (*szasidaszi*) alapján a tartományok *sóen*-birtokaiban *csigjó*kat hozott létre, mint új földek (*sincsi*) és ezeket a „vörös pecsétetes dokumentumainak” rendszere (*suinszei*) alapján osztotta el vazallusai között. Ezt azért tehette meg, mert a konfiskált birtokok a közvetlen irányítása alatt voltak. Idáig az egy birtokrész jövedelme fölötti jog (*siki*) több birtokos által volt fenntartva. Nobunaga az *issiki sihai* elvét¹³³ honosította meg, így a területhez tartozó összes *siki* az ő tulajdonába került, amit kijelölt helytartói számára adományozott, akik alá saját megfigyelőit (*mecuke*) iktatta be. A megbízott helytartó és a megfigyelők egymást kémlelték és jelentettek Nobunagának. 1580-ban osztotta újra a provinciákat helytartói között, míg ő Ómi közvetlen ura volt és fia, Nobutada Ovari és Mino irányítását kapta meg. Bizonyos esetekben vazallusait áthelyezte másik tartományba, hogy ne tudjanak állandó hatalmi bázist kiépíteni ellene.¹³⁴

¹²⁹Ilyen volt például az 1577-es Azucsi szabályzat, amiben adómentességet kaptak a kereskedők a 9. cikkely alapján. MCMULLIN 1984, 196–197.

¹³⁰Szakai városának manufaktúrái és kereskedői kiemelt fontosságúak voltak számára.

¹³¹WAKITA– MCCLAIN 1981, 226–227., 233–234., 246., WAKITA 1975, 300–301., MCMULLIN 1984, 191–210., ASAO 2008, 57–59.

¹³²WAKITA– MCCLAIN 1981, 229–230.

¹³³„Minden *siki* egy tulajdonos általi ellenőrzése.”

¹³⁴MCMULLIN 1984, 178–185., WAKITA 1975, 301–302., 305–306., FUJIKI– ELISON 1981, 187., LAMERS 2000, 197–198., Újra osztáshoz lásd: Mellékletek, 32.

A várak és erődök lerombolásának politikáját már korábban megkezdte, de ez tendenciaként, egy teljes provinciára vonatkoztatva csak 1580-tól megfigyelhető, a híres Jamatói földfelméréstől kezdve. Az ekkor kijelölt helytartójának Cucui Dzsunkeinek parancsba adta, hogy Kórijama várán kívül mindet le kell rombolni. Ez a terület szamuráj birtokosai ellen irányult, hogy azok saját adminisztratív szállásai (*idzsó*) megszűnjenek és a Nobunaga által kijelölt helytartóhoz és várhoz kötődjenek.¹³⁵

Intézkedései nem egyeznek meg Hidejosi politikájával, aki országos méretű részletes felmérések alapján tudta kidolgozni és megszilárdítani a *kokudaka*-rendszert¹³⁶, szétválasztani a társadalmi osztályokat, hivatalos eskük és túsok révén totális kontroll alatt tartani vazallusait, de Nobunaga egyedi újításokat és *szengoku* praktikákat ötvöző struktúrája kétségtől tökéletes táptalajjá tették a Taikó számára Japánt.

Nobunaga és a *tennó* viszonya

Ógimacsi császár és Oda Nobunaga kapcsolata kölcsönösen volt hasznos mindkét fél számára, de meg kell jegyezni, hogy a császár és az udvari nemesség kiszolgáltatott helyzetben volt. 1564-ben már küldött Nobunagának levelet a *tennó*, amiben kérte őt, hogy a császári és nemesi birtokokat tartományában állítsa vissza eredeti tulajdonosainak, valamint a palota javítására küldjön anyagi forrásokat.¹³⁷ Nobunaga lelkes támogatójává vált a nemességnek és a császárnak főleg Josiakival való szakítása után 1573-ban. Kihasználta a császár presztízsét, harcaiban békekövetségek és tűzszünetek formájában, amikkel időt tudott nyerni a maga számára. Cserébe a korábban elkobzott *sóen* birtokokat visszaállította több alkalommal és bőségesen adományozott a császárnak. Sőt az udvari nemesség számára 1575-ben hozott ediktumával eltörölte az adósságukat (*tokuszei-rei*), illetve 1571-ben és 1577-ben Kiotóban olyan adót vetett ki, amit az udvar számára fizettek.¹³⁸

Nobunagának vélhetően a *bakufu* bukása miatt szüksége volt egy meglévő, beágyazott hatalomra, ami legitimálja őt, míg a császárnak szintén kellett anyagi támogató és katonai védelem az elűzött sógun és a *daimjó*k ellen, ezért „bajnokának választja”. 1576-ban, amikor a

¹³⁵LAMERS 2000, 195–196., 199.

¹³⁶Egy szétválasztott társadalmi osztályokhoz kötött földbirtoklási szisztéma, aminek alapja a terület termelési képességeitől függ. Ez váltotta fel hosszútávon a *sóen*-rendszert. WAKITA 1975, 300–302., 311.

¹³⁷Titkos császári rendelet volt (*mitsoku*), amit 1564-ban és 1567-ben is küldtek Nobunagának. Takao Kazuhiko történész ezekre hivatkozva azt állítja, hogy ezek Nobunaga felé irányított parancsok a császári hatalom visszaállítására, ezért a Kiotóba vonulásra is. LAMERS 2000, 44.

¹³⁸MCMULLIN 1984, 76–77., 121–130., LAMERS 2000, 110.

Nobunaga ellen alakult szövetség prominens tagjai a *bakufu* zászlaját használták, akkor Ógimacsi és az udvar teljes támogatással beállt Nobunaga mögé.¹³⁹

A császár egyebek mellett *kugjó*-vá léptette elő Nobunagát, ami által az udvari ranglétrán előre léphetett.¹⁴⁰ Hashimoto Masanobu állításai szerint *szangin*ak (császári tanácsadó) 1575-ben nevezték ki.¹⁴¹ Nobunaga az egyéni és a hozzá köthető katonai sikerek hatására kapott mindig újabb előléptetést, míg 1578-ban lemondott az összes udvari pozíciójáról, sikertelenül próbálta fiára, Nobutadára ruházni azokat. A Takeda-klán ellen indított hadjárat sikere miatt 1582-ben az udvar megpróbált Nobunagának újra méltóságokat adni. Számukra a legjobb eshetőség az lett volna, ha a sóguni címet fogadja el¹⁴², de ő egyik tisztséget sem választotta.¹⁴³

A kapcsolatot Nobunaga és Ógimacsi *tennó* között árnyalja, hogy a hadúr több alkalommal figyelmen kívül hagyta a császár előjogát a vallási intézményeket érintő kérdésekben, mint azok vezetőinek kiválasztása. Továbbá a koronaherceget, Szanehitót és családját a Nidzsó palotába helyeztette, valamint 1579-ben annak egyik fiát adoptálta Nobunaga.¹⁴⁴ Ez azt sejteti, hogy rövid vagy hosszú távon le akarta váltani Ógimacsit, majd az örökbe fogadás révén az egykori visszavonult császárhoz hasonló pozíciót érhetett volna el.¹⁴⁵ Nobunaga hamarabb meghalt, minthogy ebből bármit megvalósíthatott volna, de a császári herceg adoptálás Hidejosinál is megtörtént metódus volt.

Nobunaga és a buddhizmus

A buddhizmus Japánban hosszú fejlődésen ment keresztül, miután 587-ben katonai úton el lett fogadtatva. Alátámasztotta a császár uralmát, így a vallás és az állam szoros szimbiózisa volt a korai időkben a *Bukkjó kokka*.¹⁴⁶ A buddhista törvény (*buppó*) és az állami jog (*óbó*) viszonya

¹³⁹LAMERS 2000, 149–151.

¹⁴⁰1578-ban már a három felső miniszteri posztot betöltötte. 1576-ban *naidaidzsín* (a centrum minisztere), majd 1577-ben *udaidzsín* (jobb), 1578-ban *Szadaidzsín* (bal) lett.

¹⁴¹1574-ben kapta a kinevezést a fennmaradt források szerint, de mégsem úgy írta alá leveleit ekkor még, hanem az alacsonynak számító *Dandzsó no Dzsó* címmel. Ezért az említett történész szerint korábbra lett datálva szándékosan az előléptetés, hogy a későbbi előmenetelnek előzményt teremtsenek.

¹⁴²Származását tekintve nem lehetett volna sógun, mert Taira-ként tartották számon és ez a tisztség a Minamoto vérséghez társult, viszont „Kantó meghódítása” olyan katonai sikernek számított, amivel kiérdemelte, Kansudzszi Harutojo az egyik Azucsiba menesztett császári követ naplója szerint.

¹⁴³LAMERS 2000, 105–108., 213–214., ASAO 2008, 81–82., FUJIKI–ELISON 1981, 175–176., 180–182., WAKITA 1982, 348.

¹⁴⁴LAMERS 2000, 108–109., McMULLIN 1984, 79–80., ASAO 2008, 82–83.

¹⁴⁵WAKITA 1982, 349.

¹⁴⁶Az angol szakirodalomban „Buddhocracy” kifejezéssel fordítják, utalva ezzel a buddhizmus mély beágyazottságára az államban, a Teokrácia mintájára.

ekkor alakult ki. A vallás alá lett rendelve az állam érdekének, viszont kölcsönösen támasztották alá egymást.¹⁴⁷

A 8. században kiépült a buddhista intézményrendszer és új iskolák alakultak.¹⁴⁸ Az udvari nemesség nagy pártolója lett az új vallásnak, illetve szervezetébe egyre szervezettebben épült be.¹⁴⁹ Érdekeik védelmében hamar elkezdtek katonai erőket (*sóhei*) kiállítani. Komoly gazdasági és katonai erőt képviseltek a 11–17. század között.¹⁵⁰ A tömegek számára a 13. század alapításai terjedtek el, mint a Dzsódo-, a Dzsódo Sin- és Nicsiren-iskola.¹⁵¹

A Dzsódo Sin-iskola, közismertebb nevén *ikkó* volt az egyik legjelentősebb Közép-Japánban. A *monsuj*a különleges jogokkal volt felruházva. A 16. század első felében az Oszaka területén lévő Isijama Hongan-dzsi lett központja. Oda Nobunaga 1568-as Kiotóba vonulása és intézkedései miatt több iskola ellene fogott fegyvert. A *daimjó* és vazallusai sok földet konfiskáltak, adókat vetettek ki, sőt Nobunaga a templomok és a sógun kapcsolatát korlátozta.¹⁵²

Nobunaga, mint aki saját magát az állammal¹⁵³, elvégre ő volt a hatalom gyakorlati birtokosa, katonai és gazdasági úton elkezdett leszámolni a közel ezer éve fennálló viszonyrendszerrel. Nem ő volt az első és egyetlen, aki ezt tette, de ő volt a folyamat csúcspontja, aminek köszönhetően a tartós állapotokat Hidejosi és Iejaszu konzerválni tudta.

1570. október 5-én Oda Nobunaga *hóteki*-nek lett nyilvánítva, azaz a buddhista törvény ellenségének és az *ikkó monsu* fegyverbe szólított ellene minden hívet (*monto*). Katonai szinten komoly kihívást jelentettek Nobunaga számára. A Nagasima erőd *montó*ját három ostrom után sikerült felszámolni, a tartományokat uraló *ikkó ikkik* 1581-ig tartották magukat. A Kiotóhoz legközelebbi fenyegetést, az Enrjaku-dzsit 1571. szeptember 30-a és október 8-a között számolta fel. Az Isijama Hongan-dzsi elleni ostrom 1580-ig eltartott, amikor szeptember 10-én végleg feladta minden oszakai frakció és behódoltak Nobunagának.¹⁵⁴ Az ellenséges viszony

¹⁴⁷MCMULLIN 1984, 18.

¹⁴⁸Egy hierarchikus intézményrendszer (*honmacu szeido*) alakult ki, ami főtemplomok (*hondzsi/honzan*) és altemplomok (*macudzsi*) alá-fölé rendeltségi viszonyából állt. MCMULLIN 1984, 20–21. Tendai iskola, Hiei-hegyen főtemplomával, Enrjaku-dzsival. Singon iskola, Kii tartomány nevezetes templomaival, mint Kója, Negoro-dzsi.

¹⁴⁹*Dzsiin kizokuka* a folyamat neve. *Bonzók*, szerzetesek lettek, majd *zaszuk*, fő szerzetesek, *monsuk*, tő templom vezetők/apátok.

¹⁵⁰A *sugo funjú ken* az egyik legfontosabb jogkörük volt. Területükön belül a templomok maguk szednek adót, maguk bíraskodnak, és a *bakufu* hivatalnokai, mint a *sugók* nem intézkedhetnek ott. MCMULLIN 1984, 25., konfliktusokhoz lásd: Mellékletek, 31.

¹⁵¹MCMULLIN 1984, 25–30.

¹⁵²MCMULLIN 1984, 100–102.

¹⁵³Vazallusaihoz intézett leveleiben a következő mondat figyelhető meg: „*Tenka no tame, Nobunaga no tame*” „*A birodalom javára, Nobunaga javára.*” MCMULLIN 1984, 72.

¹⁵⁴MCMULLIN 1984, 131–140., TSANG 2007, 223–225.

ellenére meg kell jegyezni, hogy azokat a templomokat, akik behódoltak neki támogatta. A Negoro-dzsi több alkalommal mellette harcolt, illetve a Nicsiren-iskola gazdaságilag és katonailag szintén kiállt érte.¹⁵⁵

Oda Nobunaga – ahogy azt Fujiki Hisashi is állítja – alávetette a buddhista törvény világát (*buppó szekai*) saját hatalmának, a *Tenkának*.¹⁵⁶ Itt már nem fért bele az, ami korábban, hogy a *tenka* a vallási legitimálásért cserébe az intézményeknek gazdasági privilégiumokat és politikai teret enged, mert Nobunaga struktúrájában a templomok csak abban az esetben tarthatták meg régi kiváltságaik egy részét, ha behódolnak a *Tenka* birtokosa által képviselt katonai és gazdasági hatalomnak. Emiatt egyetértek McMullin történésszel, hogy az Oda-Tojotomi uralom egyszerre volt kvantitatív- és kvalitatív változás a Japán állam és a buddhizmus viszonyrendszerében.¹⁵⁷

Összegzés

A leírtakat összegezvén megállapítható, hogy az Asikaga-struktúra egy polgárháborús időszakban működött; törvényeivel és a hatalommegosztással is ehhez próbált alkalmazkodni. A sógunnak mindenképpen érdekében állt egy erős központi igazgatás fenntartása, valamint egy ennek alárendelt provinciális-rendszer. Ezt a hozzá vérségben, illetve vazallításban köthető családok révén érte el, pozícióinak megerősítésével. Ezenfelül, Japán katonai vezetője látszólag elítélte, mégis érdekében állt a *sóen*-rendszer aláásása is szerintem. A *sugók* és a *kanrei* befolyásának növekedése az Ónin-háborúig működött a *bakufu* hasznára.

A polgárháborús időszakban a sógun elszenvedője lett az eseményeknek. A kötöttségek nélküli *szengoku-daimjók* katonai és igazgatási erejükre alapozva saját államokat építettek ki. A tartományok erőforrásainak centralizálása határozta meg működésüket, ezért sokkal közvetlenebb uralmat igyekeztek kialakítani területük felett, mint a korábbi időkben bárki. A *kandaka*-rendszer segítségével a hadszervezet felépítése és a bevételek maximalizálása sikeres volt. A *jarikkal* felszerelt *asigaruk* egy samurájok által vezérelt hierarchikus hadseregbe tagozódtak be. A *daimjók* mellett a buddhista intézmények is hasonló hatalmi bázist építettek ki.

Az Ovari tartományból származó Oda Nobunaga egy volt a *szengoku-daimjók* közül. 1559-re elérte, hogy a hatalmas terület az Oda-klán fősége alatt egyesüljön, majd kiterjesztette uralmát a környező földterületekre is, mint Mino, Isze és Dél-Ómi. Asikaga Josiaki

¹⁵⁵McMULLIN 1984, 155–162., 240–251.

¹⁵⁶McMULLIN 1984, 260.

¹⁵⁷McMULLIN 1984, 235.

protektoraként vonult be 1568-ban Kiotóba és a *bakufu* legitimálásával saját rendszerét építette ki Közép-Japánban. 1570-től több fronton kényszerült háborúra, de professzionális, állandó és képzett hadseregével, valamint hadvezéreinek köszönhetően helyt állt.

Nobunaga az uralmát, mint a *Tenka* embere támasztotta alá. Ehhez a korábbi, kiszolgáltatottá vált központi hatalom képviselői asszisztáltak, mint a sógun (1573-ig), majd a császár. Nem volt szüksége címekre, csupán gazdasági és katonai hatalmára, viszont a császár – hódításai miatt – az udvari nemesek legmagasabb rétegébe emelte, bár 1578-ban lemondott tisztségeiről. A *Tenka* meghódoltatása, pacifikálása hajtotta. Hozzá kell tenni, hogy a korábbi nézetekkel ellentétben nem egy minden hagyományos rendszert felégető egyénről van szó. Egyértelműen a végsőig együtt működött a sógunnal, igyekezett a sógunátust megreformálni, bár természetesen itt fennáll a kérdése annak, hogy Josiaki magától lázadt-e fel, vagy Nobunaga szándékosan provokálta ki. A szakirodalmakban erről vita folyik, mivel egyesek minden dokumentumban a sógunátus aláadását látják, mások annak a reformját, esetleg semmi különös kormányzati változást az időszak jelenségeihez képest. Én a kanrei-sógun függésviszonyban látok itt párhuzamot, ami által nem vélem egyedi esetnek, továbbá a szövegek nyelvezete sem sejteti, hogy szándékosan a szisztéma ellen ment volna Nobunaga. Emellett egy őt legitimáló rendszert nem lett volna értelme megbuktatnia, hacsak nem vesszük figyelembe Josiaki háttér levelezését és békekötéseit.

Oda Nobunaga tényleges szerepe abban állt, hogy hogy a *szengoku* képviselte megosztottságból egy egységes államhatalom felé mozdította el az egy évszázada megosztott Japánt. Ehhez új, saját és meglévő *daimjó-praktikákat* alkalmazott, amiket a *Tenka* szintjére terjesztett ki. Közép-Japán viszonyait gazdasági, katonai és vallási téren is meg tudta változtatni, ezzel hozzájárult ahhoz, hogy az egységes Japánt Tojotomi Hidejosi elérhesse, amely folyamat végpontjaként, 1603-ban Tokugava Iejaszu egy mélyen beágyazott, központosított struktúrát hozott létre (Tokugava-sógunátus), amit a totális alávetés jellemzett.

A dolgozat sok esetben inkább leíró, mint elemző stílusú, de ez annak tudható be főleg, hogy Oda Nobunaga kutatása és a vele való foglalkozás előzmény nélküli a magyar történetírásban, és az angol nyelvű munkákban sem éppen elterjedt, így a hozzáférhető információk korlátozottak. Ennek ellenére úgy gondolom, hogy a struktúra-elmélettel, és az írással egy eljövendő kutatáshoz tudok hozzájárulni. A mellékletekben szereplő táblázatok, családfák és térképek, amik egy kivétellel mind általam készültek, szintén ennek az alapnak a német tudományosságra emlékeztető adatgyűjtését igyekeznek elkezdni.

Bibliográfia

Források, forráskiadások

CONLAN 2022: *Samurai and the Warrior Culture of Japan 471–1877. A Sourcebook*. Ed. and Transl.: Thomas D. Conlan. Indianapolis–Cambridge: Hackett Publishing Company, 2022.

KEMMU SHIKIMOKU 1981: *The Laws of the Muromachi Bakufu. Kemmu Shikimoku (1336) & Muromachi Bakufu Tsuikaho*. Transl.: Kenneth A. Grossberg– Kanamoto Nobuhisa. Tokyo: Sophia University, 1981.

NIPPO JISHO 1603: João Rodrigues: *Vocabulario da Lingoa de Iapam*. Nangasaqui: Companhia De Iesus, 1603. <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k852354j/f392.item> (Utolsó letöltés: 2024. 04. 06.)

NOBUNAGA KÓKI 2011: OTA GYUICHI: *The Chronicle of Lord Nobunaga*. Transl.: Elisonas, J.S.A.– Lamers, J. P. Leiden– Boston: Brill, 2011.

THEY CAME TO JAPAN 1965: *They Came to Japan. An Anthology of European Reports on Japan, 1543-1640*. Ed.: Michael Cooper, S. J. Berkeley– Los Angeles: University of California Press, 1965.

Szakirodalom

ASAO 2008: ASAO, NAOHIRO: The Sixteenth-Century Unification. In: *The Cambridge History of Japan. Vol. 4 Early Modern Japan*. Eds.: Hall, W. John– McClain L. James– Jansen B. Marius. Cambridge: Cambridge University Press 2008, 40–96

CHAPLIN 2018: CHAPLIN, DANNY: *Sengoku Jidai. Nobunaga, Hideyoshi, and Ieyasu: Three Unifiers of Japan*. CreateSpace 2018.

CONLAN 2010: CONLAN, D. THOMAS: Instruments of Change: Organizational Technology and the Consolidation of Regional Power in Japan, 1333–1600. In: *War and State Building in Medieval Japan*. Eds.: John A. Ferejohn– Frances McCall Rosenbluth. Stanford: Stanford University Press 2010, 124–159

CULEDDU 2013: CULEDDU, MARIA PAOLA: The Samurai Bond of Loyalty: Transition from Blood Ties through Self-Interested Allegiance to Absolute Devotion. *Journal of Cultural Interaction in East Asia*. Vol. 4 (2013) No. 1., 61–72

- FUJIKI– ELISON 1981: FUJIKI, HISASHI– ELISON, GEORGE: The Political Posture of Oda Nobunaga. In: *Japan Before Tokugawa. Political Consolidation and Economic Growth, 1500 to 1650*. Eds.: John Whitney Hall– Nagahara Keiji– Kozo Yamamura. Princeton: Princeton University Press 1981, 149–194
- HALL 1970: HALL, WHITNEY JOHN: *Government and Local Power in Japan 500 to 1700. A Study Based on Bizen Province*. Princeton: Princeton University Press 1970 2. kiadás.
- HALL 2008: HALL, WHITNEY JOHN: The Muromachi Bakufu. In: *The Cambridge History of Japan. Vol. 3 Medieval Japan*. Eds.: Hall, W. John– Jansen, B. Marius– Madoka, Kanai– Twitchett, Denis. Cambridge: Cambridge University Press 2008, 175–231
- IMATANI 2008: IMATANI, AKIRA: Muromachi Local Government: Shugo and Kokujin. In: *The Cambridge History of Japan. Vol. 3 Medieval Japan*. Eds.: Hall, W. John– Jansen, B. Marius– Madoka, Kanai– Twitchett, Denis. Cambridge: Cambridge University Press 2008, 231–260
- LAMERS 2000: LAMERS, JEROEN P.: *Japonius Tyrannus. The Japanese Warlord Oda Nobunaga Reconsidered*. (Japonica Neerlandica Vol. VIII.) Leiden: Hotei Publishing, 2000.
- MCMULLIN 1984: MCMULLIN, NEIL: *Buddhism and the State in Sixteenth-Century Japan*. Princeton: Princeton University Press, 1984.
- MORILLO 1995: MORILLO, STEPHEN: Guns and Government: A Comparative Study of Europe and Japan. *Journal of World History*. Vol. 6. (1995) No. 1., 75–106
- NAGAHARA 2008: NAGAHARA, KEIJI: The Decline of the Shoen System. In: *The Cambridge History of Japan. Vol. 3 Medieval Japan*. Eds.: Hall, W. John– Jansen, B. Marius– Madoka, Kanai– Twitchett, Denis. Cambridge: Cambridge University Press 2008, 260–301
- NAGAHARA– KOZO 1981: NAGAHARA, KEIJI– KOZO, YAMAMURA: The Sengoku Daimyo and the Kandaka System. In: *Japan Before Tokugawa. Political Consolidation and Economic Growth, 1500 to 1650*. Eds.: John Whitney Hall– Nagahara Keiji– Kozo Yamamura. Princeton: Princeton University Press 1981, 27–64
- NAGAHARA– KOZO 1988: NAGAHARA, KEIJI– KOZO, YAMAMURA: Shaping the Process of Unification: Technological Progress in Sixteenth- and Seventeenth-Century Japan. *The Journal of Japanese Studies* Vol. 14 (1988) No. 1., 77–109
- SANSOM 1963: SANSOM, GEORGE: *A History of Japan 1334–1615*. Vermont–Tokyo: Charles E. Tuttle Company, 1963.
- TSANG 2007: TSANG, CAROL RICHMOND: *War and Faith. Ikko Ikki in Late Muromachi Japan*. Cambridge (Massachusetts)– London: Harvard University Asia Center, 2007.
- TURNBULL 2001: TURNBULL, STEPHEN: *Ashigaru 1467–1649*. Oxford: Osprey Publishing, 2001.

- TURNBULL 2002: TURNBULL, STEPHEN: *Essential Histories. War in Japan 1467-1615*. Oxford: Osprey Publishing, 2002.
- TÚRÓCZI 2016: TÚRÓCZI TAMÁS: A spanyol expanzió lehetőségei és korlátai Japánban, 1543–1640. *Világtörténet* 38 (2016) 4. sz., 503–527
- VARLEY 2005: VARLEY, PAUL: Warfare in Japan 1467– 1600. In: *War in the Early Modern World 1450– 1815*. Ed.: Jeremy Black. London: Taylor & Francis e-Library 2005, 53–87
- VARLEY 2015: VARLEY, PAUL: Oda Nobunaga, Guns, and Early Modern Warfare in Japan. In: *International Symposium in North America 2000*. Eds.: Fogel Joshua A. – Baxter, James C. International Research Center for Japanese Studies, 2007, 105–125
- WAKITA 1975: WAKITA, OSAMU: The Kokudaka System: A Device for Unification. *The Journal of Japanese Studies*. Vol. 1 (1975) No. 2., 297–320
- WAKITA 1982: WAKITA, OSAMU: The Emergence of the State in Sixteenth-Century Japan: From Oda to Tokugawa. *The Journal of Japanese Studies*. Vol. 8 (1982) No. 2., 343–367
- WAKITA–MCCLAIN 1981: WAKITA, OSAMU–MCCLAIN, JAMES L.: The Commercial and Urban Policies of Oda Nobunaga and Toyotomi Hideyoshi. In: *Japan Before Tokugawa. Political Consolidation and Economic Growth, 1500 to 1650*. Eds.: John Whitney Hall– Nagahara Keiji– Kozo Yamamura. Princeton: Princeton University Press 1981, 224–248